

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Zelfregie en huiselijk geweld

**Samen werken aan duurzame
veiligheid achter de voordeur**

Auteurs: Leyla Çinibulak, Saskia Daru, Anna van Deth en
Nicole Doornink

Eindredactie: Jos Versteegen en afdeling communicatie MOVISIE

Fotografie: Thirza Groote en 123RF

Vormgeving: Ontwerpbureau Suggestie & illusie

Drukwerk: Libertas

Bestellen: www.movisie.nl

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan
onder voorwaarde van de bronvermelding:

© Movisie, kennis en aanpak van sociale vraagstukken.

Maart 2014

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van
het ministerie van VWS.

Zelfregie en huiselijk geweld

**Samen werken aan duurzame
veiligheid achter de voordeur**

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1 Ervaringsdeskundige bij Steunpunt	7
2 Time Out! App	12
3 Signs of Safety	16
4 Krachtwerk	23
5 Motiverende gespreksvoering en de Cirkel van Gedragsverandering	27
6 Eigen Kracht-conferentie	36
7 Lotgenotengroep ‘Van geluk tot geweld... en andersom’	42
Lessons Learned	48
Bijlage: aanvullende zelfregieverstevkende instrumenten	51

Inleiding

De decentralisaties, transities en transformaties die plaatsvinden rond zorg (AWBZ), maatschappelijke ondersteuning (Wmo), jeugd (Jeugdwet) en participatie (Participatiewet) moeten erin resulteren dat er minder snel een beroep wordt gedaan op (geïstitutionaliseerde) professionele ondersteuning. Daarbij ligt de focus op het versterken van de eigen kracht van burgers/cliënten en de directe sociale omgeving. Met andere woorden: in de wereld van de maatschappelijke zorg verschuift het accent van specialistische, individuele hulp naar preventie, collectieve voorzieningen en stimulering van de zelfredzaamheid. Dit is nodig om het stelsel van zorg en dienstverlening te verbeteren, maar ook vanuit kosteneffectiviteit. De kans op duurzame oplossingen wordt groter als van betrokkenen een actieve – en bij hun draagkracht passende – bijdrage wordt gevraagd. Het incorporeren van de eigen kracht is een belangrijk element in dit veranderingsproces, ook als het gaat om huiselijk geweld.

De inzet van zelfregie in de aanpak van huiselijk geweld is niet nieuw. Dat gebeurde al in de jaren zeventig als burgerinitiatief vanuit de vrouwenbeweging. Ook toen werd ingezet op eigen kracht, zeggenschap en eigenaarschap; andere mogelijkheden dan het inzetten van contacten en informele netwerken bestonden nog niet. In de professionaliseringsslag in de jaren tachtig en negentig is iets van deze visie verloren gegaan. Daarom

"Wanneer veiligheid leidend is, hoeven cliënten nog niet buiten spel te staan."

is het nu voor professionals soms een uitdaging om hulp te verlenen vanuit de principes van zelfregie.

De vraag die centraal staat in deze brochure: hoe draagt zelfregie bij aan duurzame veiligheid achter de voordeur? En welke mogelijkheden biedt dit voor professionals in de nulde, eerste en tweede lijn? Praktijkvoorbeelden uit het hele land laten zien hoe zelfregie nu wordt ingezet in situaties van huiselijk geweld. Professionals die met deze methoden werken, laten daarin zien dat een kader waarin veiligheid leidend is niet hoeft te betekenen dat cliënten buitenspel staan. Zelfregie kan ook worden toegepast binnen normatieve juridische kaders, bijvoorbeeld in de context van een huisverbod.

Zelfregie

Met de invoering van de Wmo in 2007 heeft het begrip zelfregie een hoge vlucht genomen en is het verbonden met de hulpverleningspraktijk en beroepshouding. Hieronder volgt de definitie van het begrip zelfregie:

Zelfregie gaat over het richting geven aan je leven, ook wanneer je een beroep op anderen moet doen voor steun bij zelfredzaamheid of participatie.

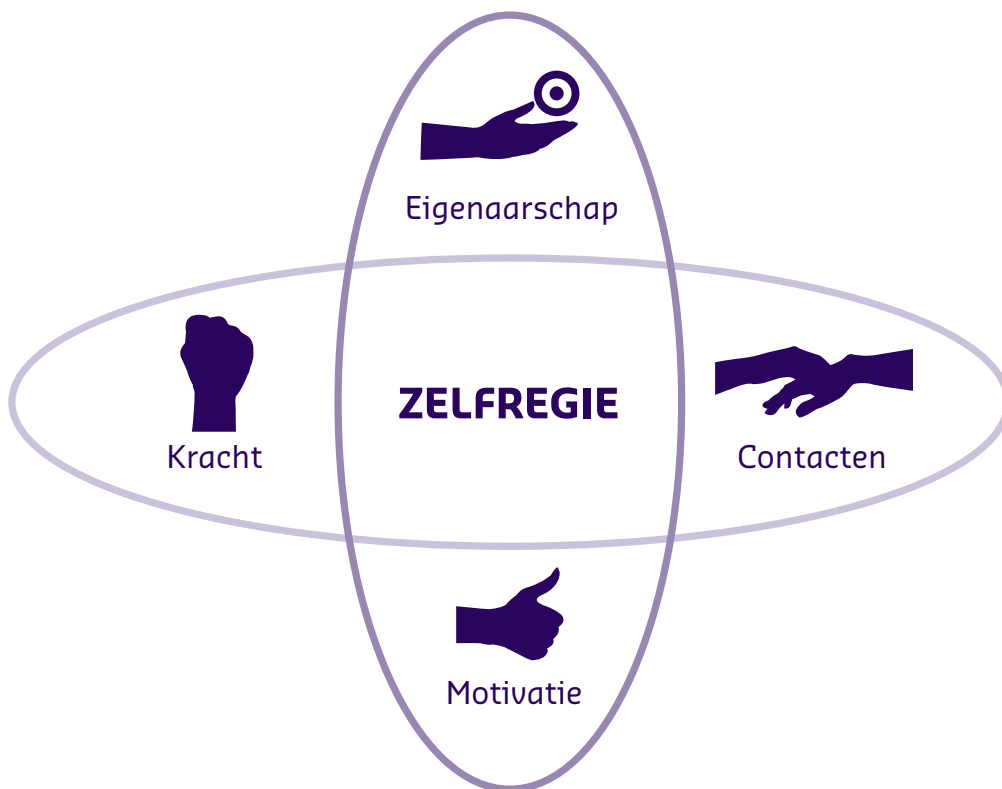
Mensen ervaren zelfregie

- * als ze (mede)zeggenschap hebben over wat ze doen en wat er met hen gebeurt (eigenaarschap)
- * als ze daarbij optimaal gebruik kunnen maken van hun eigen kracht
- * als ze de inrichting van hun leven kunnen baseren op hun eigen waarden en drijfveren (motivatie)
- * als ze daarbij erkenning en steun ondervinden van hun eigen sociale netwerk (contacten)

Deze vier elementen van zelfregie vormen de kapstok van deze publicatie en zijn overgenomen uit het leaflet Werkzame elementen bij ondersteunen zelfregie (Movisie, 2012).

De vier elementen van zelfregie

De essentie van zelfregie is: zelf beslissen over het leven en eventuele ondersteuning. Het gaat om zelf bepalen, niet om zelf doen. Movisie heeft het begrip zelfregie meer concreet uitgewerkt in de vier elementen in de volgende tabel.

Elementen van zelfregie		Betekenis voor cliënt of burger	Betekenis voor een eventuele professional
	Eigenaarschap	De cliënt beslist en heeft de leiding	De professional volgt
	Eigen kracht	De kracht van de cliënt is minstens zo belangrijk als zijn problemen	De professional toont vertrouwen en vraagt naar kracht
	Motivatie	De motivatie van de cliënt, namelijk in eigen ogen een goed leven leiden, is de enige maatstaf voor wat een goede keuze is	De professional helpt de cliënt zijn motivatie te vinden
	Contacten	Contacten met anderen zijn cruciaal voor mensen	De professional ondersteunt bij het in kaart brengen en versterken van contacten

Zelfregie en veiligheid

Hoe draagt het werken vanuit de vier elementen van zelfregie bij aan duurzame (veilige) oplossingen? Hoe vertaalt zich dat in de aanpak van huiselijk geweld: preventie, signalering, stoppen, interveniëren, nazorg? De Wmo gaat over het opheffen van drempels voor participatie, zodat mensen vanuit eigen kracht hun welzijn verbeteren. Eén van de drempels voor participatie is onveiligheid, die bijvoorbeeld ontstaat

doordat iemand te maken krijgt met huiselijk en seksueel geweld. De onmacht die een grote rol speelt bij geweld, maakt dat andere problemen niet worden opgelost. Huiselijk geweld is zelden een op zichzelf staand probleem en vraagt om een integrale aanpak. Een goede aansluiting op het veiligheidsdomein en verbinding met de multi-probleemaanpak is daarvoor noodzakelijk.

Bij huiselijk geweld wordt gewerkt vanuit de relationele dynamiek. De ene partner communiceert en gedraagt zich op een bepaalde manier en de andere partner ook. Parallel daaraan vinden er interacties plaats die dit weer beïnvloeden. De beeldspraak 'dubbele film' kan helpen om duidelijk te maken dat er twee films gelijktijdig worden afgespeeld. Systeemgericht werken en het veiligheidscomponent roepen vragen op met betrekking tot zelfregie. Want hoe kan het netwerk worden aangewend als de bedreiging daar juist vandaan komt? En wanneer we de focus leggen op het versterken van eigen kracht van slachtoffers, hoe zit het dan met andere gezinsleden, met kinderen en plegers? Voor zelfregie in relatie tot veiligheid is het nodig 'de systeembril' op te zetten.

De aanleiding voor deze publicatie is de vraag: hoe krijg je meer zicht op de toepassing van zelfregieversterkende instrumenten in relatie tot veiligheid? Het vraagstuk dat daarmee samenhangt is: hoe zorgt zelfregie voor duurzame veiligheid en een positieve impact op het hele systeem? Voor het vinden van antwoorden komen in deze publicatie de onderstaande vragen aan bod:

- * Welke zelfregieversterkende instrumenten zijn inzetbaar bij huiselijk en seksueel geweld?
- * Hoe worden deze instrumenten toegepast?
- * Op welke wijze dragen ze bij aan duurzame veiligheid?

Zelfregieversterkende instrumenten

Movisie heeft voor deze publicatie de Steunpunten Huiselijk Geweld, Bureau Jeugdzorg en sociale wijkteams benaderd. Aan hen is voorgelegd welke zelfregieversterkende instrumenten zij al gebruiken bij het voorkomen en aanpakken van huiselijk geweld. Sommige voorbeelden, zoals de Eigen Kracht-conferentie en Motiverende gespreksvoering, komen uit de publicatie Inventarisatie zelfregieversterkende instrumenten (Movisie, 2012). Een aantal instrumenten is ontwikkeld door organisaties zelf, zoals de Time Out! App en de lotgenotengroep 'Van geluk tot geweld... en andersom'. Deze praktijkvoorbeelden gebruiken we om een beeld te geven van de toepassingen en om te laten zien dat er op dit terrein al veel gebeurt. We streven naar herkenbaarheid en stimulans, niet naar volledigheid. Vaak zit zelfregie verstopt in ogenschijnlijk kleine stappen, zoals een cliënt uitnodigen bij een casusbespreking van professionals en toestemming vragen om door te vragen. Deze technieken zijn professionals niet onbekend. In deze publicatie laten we zien hoe ze kunnen worden toegepast bij huiselijk en seksueel geweld.

1 Ervaringsdeskundige bij Steunpunt

“Het gaat er niet om dat een professional tekortschiet. Een ervaringsdeskundige en professional vullen elkaar aan. Ieder heeft zijn eigen instrumentarium om de cliënt te helpen.”

Bij het Steunpunt Huiselijk geweld (SHG) Eindhoven en De Kempen is Nathalie Hexspoor werkzaam als Ervaringsdeskundig Sociaal Cultureel Werker. Dit praktijkvoorbeeld is tot stand gekomen op basis van gesprekken met Maria Spijkers en Nathalie Hexspoor. Het SHG is ondergebracht bij Lumens Groep.

Ervaringsdeskundigen voorzien slachtoffers van collectieve kennis over relatieproblematiek en gewelddadige relaties. Zij vervullen daarmee een voorbeeldfunctie. Slachtoffers herkennen zichzelf in wat ze te horen krijgen. Dat verlaagt de drempel om hun eigen verhaal te vertellen.

Beschrijving

Nathalie Hexspoor trad in mei 2013 als Ervaringsdeskundige Sociaal Cultureel Werker in dienst bij het SHG Eindhoven en De Kempen. Zij maakt deel uit van het hulpverleningsteam en heeft twee taken: het werven van vrijwilligers met ervaringskennis en het individueel ondersteunen van cliënten. Dat betekent dat professionals en Nathalie samenwerken in de hulpverleningssituatie, of dat Nathalie zelfstandig gesprekken voert. Het verzoek om ondersteuning kan van cliënten zelf komen, de ondersteuning kan ook plaatsvinden op advies van de professional. De vraag en tevens de uitdaging daarbij is: op wat voor manier kunnen Nathalie Hexspoor, door de inzet van ervaringsdeskundigheid en de professional elkaar, vanuit gelijkwaardige rollen, versterken ten gunste van de cliënt?

Ervaringskennis

Ervaringskennis ontstaat door de combinatie van reflectie op eigen ervaringen met ontwrichting en herstel (bijvoorbeeld: tegen welke problemen en twijfels liep ik aan, hoe ging ik met de situatie om, welke oplossingen en steun heb ik gevonden, wat zegt dit over mijn veerkracht), uitwisseling van ervaringen met lotgenoten, het raadplegen van literatuur/andere bronnen en door verdere analyse/reflectie op dit alles.

Ervaringsdeskundigheid

Ervaringsdeskundigheid is het vermogen om deze ervaringskennis op een professionele manier toe te passen en in te zetten ten behoeve van de ondersteuning van anderen.

Inzet als ervaringsdeskundige

De ervaringsdeskundige ondersteunt de ander om meer inzicht te krijgen in de eigen situatie en om de eigen kracht en eigen verantwoordelijkheid daarin te (her)ontdekken, ontwikkelen en in te zetten. De ander houdt daarbij zelf de regie en verantwoordelijkheid over de keuzes en het herstelproces. In de houding van de ervaringsdeskundige staan het werken vanuit bondgenootschap, wederkerigheid en gelijkwaardigheid centraal.

Bron: www.deervaringsdeskundige.nl

De aanleiding

In de regio Eindhoven en De Kempen bestaat een Sterke Vrouwen groep onder begeleiding van maatschappelijk werk, maar die groep stopt na een aantal bijeenkomsten. Veel vrouwen hebben behoefte aan onderling contact zonder professionele ondersteuning en daardoor ontstond het idee om een zelfhulpgroep te starten binnen het zelfhulpnetwerk in de regio. Maar na twee jaar is het nog steeds niet gelukt om een zelfstandige groep voor en door de vrouwen te realiseren. Inzetten op individuele begeleiding/ondersteuning vanuit ervaringskennis bleek wel haalbaar. Lumens Groep besloot zestien uur per week, voorheen bestemd voor maatschappelijk werk, vrij te maken voor de inzet van Nathalie Hexspoor.

Wanneer er wordt gekozen voor een ervaringsdeskundige en niet voor professionele inzet, of een combinatie van beiden, komt er een proces op gang dat z'n tijd moet krijgen. Het takenpakket van de ervaringsdeskundige moet in de praktijk tot stand komen. Ook zal de pool van vrijwilligers om cliënten te ondersteunen opgebouwd moeten worden. De kweekvijver daarvoor is (uitstroom van) de empowermentgroep.

Toepassing

In het contact met cliënten vertellen vrijwilligers met ervaringskennis hun eigen verhalen. Deze verhalen dienen als voorbeeld hoe het hen gelukt is om uit de geweldssituatie te raken. Omdat zij in een vergelijkbare situatie zaten, is hun verhaal geloofwaardig voor de cliënten en kunnen zij een cliënt ook aanspreken op wat hij/zij zelf kan bereiken. De verwachting is dat de cliënt het eigen

Slachtoffer

“Ik zag geen uitweg, ik vertrouwde niet dat mensen mij zouden opvangen, dat het goed kwam. Tot ik zelf in contact kwam met een sterke vrouw die in dezelfde situatie had gezeten. Ik heb door haar keuzes gemaakt die ik anders niet of te laat had gemaakt, met alle gevolgen van dien.”

verhaal makkelijker zal delen met een lotgenoot dan met een professional. Mogelijk leidt dit tot minder angst of schaamte. De cliënten horen dat het mogelijk is om geweld te (laten) stoppen en gaan nadenken over wat dat kan betekenen voor hun eigen situatie. Zij vinden (h)erkenning, inspiratie, moed en kracht in de verhalen van de ervaringsdeskundigen.

Nathalie Hexspoor richt zich in eerste instantie op vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld, de cliënten van het steunpunt. Haar ambitie is om op termijn

Nathalie Hexspoor

“Kinderen hebben een heel eigen beleving en hebben daarom behoefte aan een ander type lotgenotencontact.”

ervaringsdeskundige mannen te werven die mannelijke slachtoffers kunnen ondersteunen, of mannen die bang zijn dat zij geweld gaan plegen. Jongeren en jongvolwassenen kunnen in de toekomst ook tot de doelgroep horen. Kinderen niet: voor hen bestaan er aparte lotgenotengroepen in de regio.

Waar draagt ervaringsdeskundige inzet aan bij in de aanpak van huiselijk geweld?

Vrijwilligers kunnen worden ingezet op verzoek van de cliënten van het steunpunt, dat wil zeggen in situaties waarin geweld al een rol speelt. Er is een melding geweest, er is een veiligheidsplan of er is een start gemaakt met zo'n plan. De situatie moet wel veilig genoeg zijn voor de vrijwilligers. Vrijwilliger en professionals maken samen een inschatting van de veiligheidsrisico's. Ook kunnen vrijwilligers bij vastgelopen (professionele) hulpverleningstrajecten van waarde zijn, namelijk om te zorgen voor een doorbraak. En in de toekomst kunnen de vrijwilligers mogelijk meer preventief ingezet worden, bijvoorbeeld bij voorlichtingsbijeenkomsten.

Zelfregieversterkende elementen

De cliënten worden aangezet tot reflectie. Zij horen van de ervaringsdeskundigen hoe zij uit de problemen zijn gekomen.

Nathalie Hexspoor

“De ervaringsdeskundige, een lotgenoot, is het symbool van eigen kracht. Door in gesprek te gaan met elkaar vinden cliënten kracht en moed om zelf stappen te zetten.”

Ook worden angst en schaamte sneller weggenomen bij de slachtoffers. Met een lotgenoot praten is nu eenmaal makkelijker, terwijl het praten met professionals voor cliënten beangstigend kan zijn in verband met mogelijke consequenties. De cliënt kan denken: ik moet oppassen dat ik niet iets vertel waardoor mijn kinderen uit huis worden geplaatst. En aan de andere kant weet de professional: ik verlies het contact met de cliënt als haar kinderen uit huis worden geplaatst, want dan ben ik daar in haar ogen schuldig aan. Zulke angsten spelen geen rol in het contact tussen lotgenoten, waardoor zij in hun onderlinge contact meer in hun kracht staan.

Contact tussen slachtoffers en ervaringsdeskundigen versterkt ook de eigen kracht van de vrijwilligers. Zij kunnen hun kennis en talenten inzetten voor de cliënten, zij leren zich hierin verder te ontwikkelen en krijgen daarbij ondersteuning en intervisie aangeboden, individueel en in groepsverband.

Motivatie

De ervaring van Nathalie Hexspoor is dat het contact tussen lotgenoten zorgt voor een gevoel van bondgenootschap en wederkerigheid. Zij noemt het voorbeeld van een

vrouw die erg angstig is, zich schaamt voor haar situatie en bang is om bepaalde keuzes te maken voor zichzelf. Terwijl de professional aan het woord is denkt de vrouw: jij weet niet waar je het over hebt. Jij hebt een leuke man, een caravan en een leaseauto... Jij kunt je mijn leven helemaal niet voorstellen. Ervaringen met 'sterke-vrouwengroepen' in de regio leren ook dat het verbindend werkt wanneer verhalen worden gedeeld.

Met lotgenoten ontstaan er andere gesprekken. Slachtoffers horen en zien letterlijk dat anderen, die in dezelfde situatie zaten als zij, er wel uit zijn gekomen. En hoe dit, vaak voor een deel op eigen kracht, gelukt is. Dit zorgt voor herkenning en erkenning, het werkt inspirerend en laat cliënten reflecteren op wat zij zelf kunnen doen aan hun situatie. Daarnaast werkt de professional vaak tijdsgebonden, er is bijvoorbeeld een maximum aantal gesprekken. Met een lotgenoot krijg je een ander gesprek, vanuit het delen van ervaringen, gelijkwaardigheid, bondgenootschap. Het is een 'zachtere' vorm van confrontatie met de eigen rol en verantwoordelijkheid van slachtoffers. Een ervaringsdeskundige kan als voorbeeld dienen en biedt daardoor hoop en vertrouwen op de mogelijkheid van verbetering van de eigen situatie.

Zeggenschap

Cliënten kunnen zelf bepalen of zij een gesprek willen met een ervaringsdeskundige. De professional gaat bij de cliënt na of hij/zij behoefte heeft aan een gesprek met de vrijwilliger. Het aanbod wordt afgestemd op de wensen van de cliënten en ligt niet vast. Het kan gaan om een of meerdere gesprekken, maar bijvoorbeeld ook om het samen ondernemen van activiteiten.

Contacten

Naast contact met de professional heeft de cliënt contact met de ervaringsdeskundige vrijwilliger, vanuit gelijkwaardigheid en bondgenootschap. Zo worden formele hulpverlening en informele vrijwillige ondersteuning aan elkaar gekoppeld. De vrijwilliger kan met de cliënt meedenken over hoe zij zelf contacten kan opbouwen.

Het contact met ervaringsdeskundige vrijwilligers is zelfregieverstrekend voor vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld. Partners en/of kinderen horen niet tot de doelgroep. De ondersteuning is gericht op de individuele cliënt en niet op het hele systeem, zodat de ervaringsdeskundige vrijwilliger niet hoeft te schipperen tussen de verschillende belangen binnen het hele systeem. Professionals nemen wel het hele systeem als uitgangspunt.

Evaluatie: wat werkt?

De effecten van ervaringsdeskundige inzet zijn nog niet in beeld. Na een jaar worden de werkzaamheden van Nathalie Hexspoor geëvalueerd.

Contact

Nathalie Hexspoor

Steunpunt Huiselijk Geweld Eindhoven en De Kempen
n.hexspoor@huiselijkgeweld-eindhovendekempen.nl

Maria Spijkers

Steunpunt Huiselijk Geweld Eindhoven en De Kempen
m.spijkers@huiselijkgeweld-eindhovendekempen.nl

2 Time Out! App

“De app maakt zichtbaar wanneer de ander voldoende gekalmeerd is om in gesprek te gaan.”

De Time Out! App is ontwikkeld door Lumens Groep en het Steunpunt Huiselijk Geweld (SHG) Eindhoven de Kempen. Dit praktijkvoorbeeld is tot stand gekomen op basis van gesprekken met Maria Spijkers en Nathalie Hexspoor.

De Time Out! App helpt mensen om escalatie van conflicten te voorkomen. Ze leren om emoties, die escalaties van ruzie veroorzaken, te herkennen en te hanteren. De app geeft mensen de regie over hun relatie terug.

Beschrijving

De Time Out! App is een app voor de smartphone. Het doel is het voorkómen van geweld en mogelijke escalaties van ruzies in relaties. De app is een technologische ondersteuning bij de time-out methode. Hij kan door iedereen worden gebruikt, maar wordt op dit moment vooral toegepast in Eindhoven de Kempen (Lumens Groep, SHG Eindhoven de Kempen). De app is ontwikkeld voor partners, voor mensen met relatieproblemen. Professionals geven daarbij alleen uitleg over de time-out methode.

Toepassing

Voor de toepassing van de app is een trailer en een YouTube-filmpje gemaakt. Dit zijn de stappen van de app:

1. De app wordt geïnstalleerd op de smartphones van beide partners. Een hulpverlener van het Steunpunt Huiselijk Geweld helpt hierbij.
2. Wanneer een van de partners het gevoel krijgt dat een ruzie uit de hand loopt, start hij of zij met één druk op de knop een time-out. De app controleert ook zelf of er ruzie is (of er hard wordt geschreeuwd) en stelt zo nodig zelf een time-out voor. De app werkt alleen als beide partners thuis zijn.
3. Tijdens de time-out geeft de app beide partners opdrachten met rustgevende taken, die de gebruiker vooraf zelf heeft ingesteld. Bijvoorbeeld een rondje gaan wandelen, een douche nemen of naar muziek luisteren. De partners moeten zorgen voor een minimale onderlinge afstand van honderd meter. De partners kunnen er zelf voor kiezen om contact op te nemen met een contactpersoon.
4. De app controleert via de locatie van de telefoons of de partners tijdens de time-out bij elkaar weg blijven. Als dit niet zo is, belt de app automatisch een contactpersonen. Dit is bijvoorbeeld een vriend of een familielid. Is de eerste contactpersoon niet bereikbaar, dan wordt de tweede of derde gebeld.

5. Van tijd tot tijd vraagt de app aan beide partners hoe ze zich voelen, met behulp van emoticons (bijvoorbeeld een smiley). Als een van de partners na afloop van de time-out nog niet gekalmeerd is, belt de app de contactpersoon, die een luisterend oor kan bieden en het koppel kan helpen om het probleem op te lossen. Zijn ze allebei genoeg gekalmeerd, dan krijgen ze het bericht dat zij bij elkaar kunnen komen om de situatie op eigen kracht uit te praten.

www.time-outapp.nl

Wanneer is de app geschikt?

De app is te gebruiken in thuissituaties, waarbij de partners aangeven bij elkaar te willen blijven. Er zijn echter ook stellen die wel uit elkaar willen, maar noodgedwongen nog bij elkaar in huis zijn omdat er geen andere woonruimte beschikbaar is. Stellen die geen smartphone hebben, kunnen tegen een kleine vergoeding een simlock-vrij toestel krijgen bij Lumens Groep.

De app wordt momenteel ook toegepast door een stel met een licht verstandelijke beperking (zij zitten in een begeleid-wonen-situatie). Of dit bij hen ook goed werkt, was ten tijde van het interview niet bekend. Bij de app worden geen kinderen betrokken. Al is het goed denkbaar dat de app wordt ingezet bij meerderjarige kinderen die thuis wonen en een – uit de hand lopende – ruzie hebben met hun ouders of een van hun ouders.

Wat draagt de app bij aan de aanpak van huiselijk geweld?

De app is gericht op preventie (het voorkómen van escalaties van ruzies) en het stoppen van huiselijk geweld. Ook kan het recidive voorkomen, waardoor de veiligheid wordt vergroot.

Voorbeeld: Na een huisverbod komt een uit-huisgeplaatste weer thuis. Beide partners waren bang dat ruzies in de toekomst weer zou escaleren, dat de bom weer zou barsten. Zij zochten ondersteuning om escalaties in de toekomst te voorkomen. De Time Out! App bood uitkomst.

Zelfregie versterkende elementen

Eigen kracht

Partners kunnen de app zelf installeren en aan- en uitzetten. Zij leren door middel van de emoticons beter hun eigen en elkaars gevoelens te (h)erkennen en benoemen. De partners krijgen inzicht en leren nadenken. Bijvoorbeeld in deze kwestie: wanneer vind ik dat ik rustig genoeg ben om naar huis te gaan? Door de app te installeren en anderen erbij te betrekken, doorbreken de partners het taboe op geweld en overwinnen zij hun schaamte; contactpersonen zijn tenslotte van tevoren ingelicht.

Motivatatie

De partners maken samen afspraken over het gebruik van de app. Stellen moeten bereid zijn om allebei een time-out te nemen en fysiek uit elkaar te gaan. Hulpverleners geven uitleg, laten zien hoe de app werkt. Beide partners moeten bewust de app installeren op de smartphone: dat vraagt om commitment. Zij onderkennen daarmee allebei dat hun ruzies te ver gaan en dat zij ondersteuning nodig hebben om de geweldsspiraal te doorbreken. Het stoppen van geweld is een voorwaarde om te kunnen reflecteren op de relatie. Door de inzet van contactpersonen kunnen de partners niet meer voor de omgeving verbergen dat hun ruzies uit de hand lopen.

Gebruikers van de Time Out! App

Het is heel confronterend om tot de orde geroepen te worden door een apparaat.

Zeggenschap

Partners kunnen er zelf voor kiezen om de app aan of uit te zetten. Als ze willen, kunnen zij de app ook van hun telefoon verwijderen, want het is hun eigen keuze en verantwoordelijkheid om wel of niet gebruik te maken van de app. Zij bepalen zelf wie er gebeld wordt, spreken vooraf zelf af wie het huis verlaat en welke opdracht zij zelf krijgen voor de time-out. De partners bepalen zelf ook grotendeels welke servergegevens er via een portal aan de caseworker worden doorgegeven.

Contacten

Iedere partner wijst drie contactpersonen aan die gebeld kunnen worden als de ruzie dreigt te escaleren; het gaat om mensen die zij kennen en vertrouwen. De contactpersonen zijn daarmee ook op de hoogte van de situatie. Zij geven tijdens de time-out extra ondersteuning, bieden een luisterend oor en gaan niet mee in de boosheid van de partner. De contactpersonen krijgen vooraf informatie over de app en tips, zoals: probeer vooral te luisteren. Het is belangrijk dat iemand zijn/haar verhaal kwijt kan.' De contactpersoon wordt gebeld met de melding dat de time-out is geëscaleerd. Die kan er vervolgens zelf voor kiezen om wel of geen contact op te nemen met de partner(s).

Contact

Nathalie Hexspoor

Steunpunt Huiselijk Geweld Eindhoven en De Kempen
n.hexspoor@huiselijkgeweld-eindhovendekempen.nl

Maria Spijkers

Steunpunt Huiselijk Geweld Eindhoven en De Kempen
m.spijkers@huiselijkgeweld-eindhovendekempen.nl

3 Signs of Safety

Het steunpunt Huiselijk Geweld in Den Haag, Bureau Jeugdzorg Drenthe en GGD Zeeland werken met Signs of Safety. Dit praktijkvoorbeeld is tot stand gekomen op basis van gesprekken met Ilonka Vlasveld (SHG Den Haag), Yolanda van Wanrooij (ASHG Zeeland), Mea Buurmeijer (Jeugdreclassering Drenthe) en Joke Wiggerink (Bureau Jeugdzorg Drenthe).

Signs of Safety is zelfregieversterkend omdat cliënten gezamenlijk uitwerken hoe ze de situatie in een gezin veiliger kunnen maken. Daarmee hebben zij het eigenaarschap over de aangedragen oplossingen. Signs of Safety betreft en bevordert het sociale netwerk.

Beschrijving

Signs of Safety is een oplossingsgerichte benadering voor gezinnen waar de veiligheid van een kind een probleem vormt. Doel van deze werkwijze: het kind kan (weer) veilig kan opgroeien in het gezin. Samen met het gezin ontwikkelt de hulpverlener een veiligheidsplan. De hulpverlener stelt dit plan op met behulp van oplossingsgerichte vragen, waarmee sterke kanten van het gezin en uitzonderingen op de problemen zichtbaar worden, zodat het gezin zijn gedragsrepertoire kan uitbreiden (www.nji.nl). Uit de interviews blijkt dat Signs of Safety verschillend wordt toegepast. Het Steunpunt

Yolanda van Wanrooij

“Veel methodieken gaan met name in op de klachten en de zorgen en gaan daar allemaal oplossingen voor bedenken. Hier wordt ook gekeken naar wat goed gaat. En dat vind ik heel belangrijk.”

Huiselijk geweld in Den Haag gebruikt Signs of Safety in huiselijk geweldsituaties, met en zonder kinderen. Er wordt contact gelegd op basis van politie-mutaties. Bij het Bureau Jeugdzorg Drenthe ligt de focus op de veiligheid van de kinderen en wordt Signs of Safety niet toegepast als er geen kinderen zijn. De GGD Zeeland en SHG Den Haag werken beide met Signs of Safety na een tijdelijk huisverbod. In de drie regio's zijn hulpverleners uit verschillende instellingen bekend met Signs of Safety en toegerust om hiermee te werken. Dat bevordert de onderlinge samenwerking tussen professionals en instellingen.

Toepassing

Signs of Safety wordt ingezet op basis van een politie-mutatie (Den Haag), een melding bij AMK of SHG (Zeeland) of een contact vanuit Jeugdzorg of Jeugdreclassering (Drenthe). In Den Haag maakt de methode deel uit van de aanpak vanuit Veilig Verder Teams, die in de context van het Veiligheidshuis is geplaatst. Hulpverleners van diverse oorsprong werken mee; vanuit GGD, maatschappelijk werk, Jeugdzorg en MEE. Het kan dan gaan om crisissituaties, bijvoorbeeld naar aanleiding van een ziekenhuisopname van een kind of een tijdelijk huisverbod, maar ook wanneer de problematiek minder acuut is.

Joke Wiggerink

“Partnerschap creëren is echt heel belangrijk, dus cliënten respecteren. Ze laten voelen dat zij het waard zijn om mee samen te werken.”

Noodzaak tot veranderen

De instellingen hebben Signs of Safety ingevoerd omdat deze werkwijze tegemoetkomt aan de behoefte aan verandering van de huidige hulpverleningspraktijk. In het verleden bepaalden hulpverleners het probleem, de oplossing en de weg er naartoe. De cliënten hadden nauwelijks zeggenschap. Vervolgens deed de oplossingsgerichte hulpverlening zijn intrede, maar volgens cliënten ontstond er te weinig ruimte voor het benoemen van zorgen. Met Signs of Safety is het mogelijk om hier een balans in te vinden. In de benaming van de methode zit het woord safety, ‘veiligheid’, omdat niet alleen onveiligheid wordt benoemd, maar juist ook veiligheid. Ook in situaties waarin van alles mis is, is het mogelijk om veilige aspecten te benoemen.

Belangrijke onderdelen van Signs of Safety volgens de geïnterviewden:

- * Netwerkgesprek
- * Helder benoemen van voorwaarden vanuit hulpverlening
- * Het benoemen van krachten en zorgen
- * Het opstellen van een veiligheidsplan met SMART-afspraken

Netwerkgesprek

Tijdens een netwerkgesprek werken hulpverleners, gezinsleden en mensen uit het netwerk van het gezin onder leiding van een coördinator, facilitator of gespreksleider aan een veiligheidsplan. Samen worden zorgen, maar ook sterke punten in kaart gebracht. Dat kan visueel worden gemaakt door de punten op grote vellen papier te schrijven. Alle deelnemers aan

het netwerkgesprek moeten het eens worden over het veiligheidsplan. Hulpverleners stellen (vooral aan de start) voorwaarden en kaders, en toetsen die als het veiligheidsplan af is. Wanneer men met elkaar rond de tafel gaat zitten, kan er in alle openheid worden gesproken over zorgen rond kindermishandeling of huiselijk geweld.

Voorwaarden uit de hulpverlening

Achteraf wordt getoetst of het plan wel wordt uitgevoerd en of het daadwerkelijk zorgt voor veiligheid. Zo nodig wordt er alsnog ingegrepen. De controle komt echter niet alleen uit de hulpverlening, maar juist ook vanuit het sociale netwerk. Voor professionals hoeft de inhoud van het plan niet de meest wenselijke oplossing te bevatten, maar het is wel een oplossing die werkt voor mensen zelf. En dat maakt dat men het langer volhoudt en zich aan de afspraken houdt. Een belangrijke voorwaarde is transparantie. Ook daar waar de hulpverlener normerend is, moet dat expliciet en openlijk aan de orde worden gesteld. Vanuit Signs of Safety wordt gesteld dat veiligheid en geheimhouding niet samengaan.

Ilonka Vlasveld

“Soms wordt er flink op los geslagen. Bijvoorbeeld met een 'stoutstok' met spijkers. De eerste maatregel was: die moet er uit. En dat is de hulpverlening een paar dagen later gaan controleren.”

Zelfregieversterkende elementen

Joke Wiggerink

“Zelfregie betekent niet: ik bepaal alles helemaal zelf. Mensen zijn niet voor niks bij ons en er zijn zorgen. Wij stellen minimale eisen aan een plan. En als een plan daar niet aan voldoet, gaan we er vragen over stellen.”

Eigen kracht

Professionals zien dat vrouwen soms niet veel eigen kracht over hebben. Door aan te sluiten bij positieve aspecten van het gezin of de relatie proberen professionals die basiskracht weer naar boven te halen. De aanleiding voor het gesprek zijn de zorgen, maar er wordt ook veel aandacht besteedt aan krachten. Uitzonderingen worden benoemd, bijvoorbeeld in de vorm van vragen als: wanneer is het wel veilig geweest? Wat deden de verschillende gezinsleden of de mensen uit het netwerk in zulke gevallen? Een concreet voorbeeld noemt Mea Buurmeijer: "Je wilde toen drugs gebruiken, maar je hebt gezorgd dat je kindje veilig was. Hoe heb je dat gedaan?"

De hulpverlening kan geen 24 uur per dag aanwezig zijn, maar de betrokkenen zijn er wel om hun bijdrage te leveren. De veiligheid, en de afspraken daarover, moet vooral uit mensen en hun netwerk zelf komen. Om die reden doet Signs of Safety een groot beroep op de eigen kracht en mogelijkheden.

Mea Buurmeijer

De cliënten maken een plan waar wij het mee eens kunnen zijn. Daarin staan afspreken over schoolgang, het contact met de partner, woonadres etc.

Motivatie

Bij deze methode vertonen gezinnen en partners meer motivatie om afspraken uit te voeren, en dat komt doordat zij zelf het eigenaarschap hebben over het plan. De afspraken zijn vooral gericht op oplossingsrichtingen, er wordt bij de totstandkoming van het plan minder gewerkt vanuit de intrinsieke motivatie.

Zeggenschap

De cliënten zijn sturend, omdat zij eigenaar zijn van hun plan, vanuit de eigen motivatie. De methode richt zich, vinden de geïnterviewden, het meest op het aspect van zeggenschap en op contacten. Alle zorgen,

Ilonka Vlasveld

Je hebt niet altijd zo'n hele diepe motivatie nodig. Er moet ruimte voor het eigen verhaal zijn, maar je gaat praktisch aan de slag. Je kijkt vooral naar de toekomst. We kijken minder naar "hoe het zo gekomen is". We benoemen het incident en kijken of er verschillen in visie zitten tussen betrokkenen. We proberen een verhaal te maken waar beiden zich in kunnen vinden.

Yolanda van Wanrooij

De grootste problemen speelden zich af in het weekend, want dan werd er gedronken. Er werd een schema opgesteld waarin het kind het ene weekend bij oma is, daarna bij een tante, en zo verder.

krachten en afspraken worden zoveel mogelijk SMART en precies uitgewerkt, in begrijpelijke taal. Uiteindelijk wordt dit alles samengevat in een veiligheidsplan, op een veiligheidskaart.

Joke Wiggerink

“Kinderen groeien minder veilig op als je als gezin geïsoleerd leeft. Samen bedenken we of er niet toch andere mensen betrokken kunnen worden. Dat levert meer en betere contacten op voor het gezin, met mensen die meer willen betekenen voor het kind.”

Sociaal netwerk

Het sociale netwerk en de contacten van het gezin worden versterkt.

Ilonka Vlasveld

“We komen ook wel tegen dat het sociale netwerk drukverhogend kan werken. Het sociale netwerk kan bijvoorbeeld zeggen dat “hij niets meer met het kind te maken mag hebben”. Maar dat is ook goed om te benoemen. Als het echt schadelijk wordt, bedenken we er wat op. Bij de partners moet consensus bestaan over wie er vanuit het netwerk aansluit. Dat helpt.”

Als er geen netwerk is, of als het netwerk deel is van het probleem, dan gaat de hulpverlener in gesprek met de cliënten. Er wordt bijvoorbeeld gevraagd: Wie ken jij in je straat? Wie ken je op het schoolplein van je kinderen? Met wie praat je wel eens? Zou je die mensen durven te vragen of ze mee willen denken? Er wordt dan een organigram gemaakt van wie er allemaal bij de familie horen, en eromheen. De contacten worden door het opzetten van een netwerkberaad versterkt. Met elkaar in gesprek gaan versterkt die banden en de gezamenlijke verantwoordelijkheid draagt hier ook nog eens aan bij.

Stem van het kind

De stem van het kind is belangrijk, maar de kinderen hoeven niet altijd aanwezig te zijn bij de gesprekken. Zo worden kinderen in Zeeland vaak pas bij het gesprek gevraagd als ze ruimschoots tieners zijn, in Den Haag werkt men met kinderen vanaf zo'n zes jaar oud. Wanneer de kinderen er niet lijfelijk bij zijn (bijvoorbeeld wanneer er gesproken wordt over zaken van seksuele aard), dan werkt het netwerkberaad vanuit de getekende 'huizen' van de kinderen. En wanneer een kind ook daar te jong voor is, wordt de foto opgehangen. In Den Haag gaat men ervan uit dat kinderen veel horen en zien, maar dat ze nu de kans krijgen om te zien hoe er aan oplossingen wordt gewerkt. Signs of Safety is bij uitstek een systeemgerichte methode. De focus van Signs of Safety vanuit het kind (zoals in Drenthe) staat de systeemgerichte invalshoek niet in de weg.

Ilonka Vlasveld

“Ik vergelijk het wel eens met het hebben van griep. Ook dan moet iemand tegen je zeggen dat je wat moet drinken. Je moet vanuit herstel en rust weer bouwen. Soms moet iemand ingrijpen en het even overnemen.”

Wat draagt Signs of Safety bij aan de aanpak van huiselijk geweld?

Signs of Safety wordt alleen toegepast als er zorgen zijn. Het werkt dus niet volledig preventief, maar voorkomt wel herhaling en escalatie. De methode wordt toegepast nadat er is ingegrepen of nadat het geweld is gestopt (in het geval van een tijdelijk huisverbod). Daarnaast draagt het bij aan herstel en nazorg. De benadering kan worden gecombineerd met andere interventies, bijvoorbeeld de Time Out. De hulpverlener werkt dit met cliënten zo concreet mogelijk uit. Daarbij kunnen deze vragen een rol spelen: wanneer zet je de Time Out in? Wat doe je dan precies en hoe lang?

Evaluatie: wat werkt?

In 2014 zal de methode in Drenthe worden onderzocht in samenwerking met NJi en TNO. In het buitenland is al onderzoek gedaan naar de effectiviteit: die werd positief beoordeeld. Op casusniveau wordt er ook geëvalueerd. De methode wordt zowel door professionals als cliënten positief gewaardeerd.

Professionals worden geschoold in de Signs of Safety-benadering. De situatie is optimaal, wanneer deze professionals in vaste teams samenwerken. Signs of Safety is lastiger toe te passen, vinden professionals, bij cliënten met een verstandelijke beperking en bij gezinnen uit een andere cultuur. Dan zetten zij symbolen en picto's in, of de methodiek 'huizen' voor kinderen.

Contact

Ilonka Vlasveld

Steunpunt Huiselijk Geweld Den Haag

i.vlasveld@stichtingwende.nl

Yolanda van Wanrooij

GGD Zeeland

yolanda.vanwanrooij@ggdzeeland.nl

Mea Buurmeijer

Jeugdreclassering Drenthe

mea.buurmeijer@bjzdrenthe.nl

Joke Wiggerink

Bureau Jeugdzorg Drenthe

joke.wiggerink@bjzdrenthe.nl

4 Krachtwerk

“De basis gaat uit van burgerschap.”

Dit praktijkvoorbeeld is tot stand gekomen op basis van gesprekken met Simone Geutjes van Blijf Groep.

Krachtwerk helpt de hulpverlener om de cliënt aan het stuur te zetten. De cliënt bepaalt waar aan wordt gewerkt en welke hulpmiddelen worden ingezet, in samenwerking met de hulpverlener. Krachtgericht werken versterkt het zelfvertrouwen van de cliënt en draagt bij aan een verbetering van de kwaliteit van leven.

Beschrijving

Krachtwerk is een landelijk ontwikkelde methodiek, die in de vrouwenopvang is ingevoerd. Krachtgericht werken is gericht op het versterken van het zelfvertrouwen, het sociaal functioneren en hulp vanuit de omgeving en draagt bij aan herstel¹. De kern van de methodiek is dat cliënten zich meer bewust worden van de krachten en vaardigheden die ze reeds in huis hebben. Hulpverlener en cliënt concentreren zich samen op de aanwezige - en het ontwikkelen van - vaardigheden, competenties en steunfactoren. Met de cliënt wordt onderzocht wat de wensen zijn om de kwaliteit van leven te verbeteren en hoe deze wens kan worden vertaald in kleine, concrete stappen. Essentieel bij Krachtwerk is de houding van de hulpverlener.

Het uitgangspunt is dat de hulpverlener aansluiting zoekt bij de cliënt en hem of haar versterkt in het eigen vermogen om problemen op te lossen en te werken aan herstel. Blijf Groep is in 2011 gestart met het implementeren van de methodiek. Allereerst zijn de hulpverleners die residentieel werken getraind, vervolgens de ambulant werkende hulpverleners. Alle hulpverleners van Blijf Groep werken nu met Krachtwerk: maatschappelijk werkers (residentieel en ambulant), SPW'ers (residentieel) en kinderwerkers. De methode is ontwikkeld door het Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg van het UMC St. Radboud. Vanaf 2010 verzorgt het Onderzoekscentrum maatschappelijk zorg trainingen en coaching. De methode wordt op deze manier overgedragen.

Toepassing

De methodische principes van Krachtwerk zijn:

- * cliënten hebben het vermogen te herstellen, hun leven weer op te pakken en te veranderen.
- * focus op (individuele) krachten en niet op tekortkomingen
- * de cliënt heeft de regie over de begeleiding
- * de (werk)relatie tussen cliënt en hulpverlener komt op de eerste plaats
- * werk in de natuurlijke 'eigen' omgeving
- * optimaal gebruik van bronnen en relaties in de 'eigen' omgeving

¹ Krachtwerk, basismethodiek in de vrouwenopvang. Nijmegen, 2011 OMZ, UMC St Radboud

Simone Geutjes

“Als een cliënt zegt: 'Ik wil veilig wonen met mijn kinderen en een goede omgangsregeling voor hen met mijn (ex)partner', dan sluit een Kracht-gerichte hulpverlener aan bij deze wens van de cliënt en gaat met haar op zoek welke stappen zij nu kan zetten om dat te bereiken en welke krachten en hulpbronnen haar daarbij kunnen helpen.”

Voor wie is Krachtwerk geschikt?

In principe is Krachtwerk geschikt voor alle cliënten die te maken hebben met huiselijk geweld. Hulpverleners zijn soms van mening dat Krachtwerk vrij talig is. Een cliënt moet kunnen reflecteren op het eigen handelen en dat is niet voor iedereen weggelegd. Daarom is de werkwetrelatie tussen hulpverlener en cliënt ook zo van belang; aansluiting vinden bij het niveau van de cliënt is essentieel. Krachtwerk sluit aan bij de visie van Signs of Safety. Bij Blijf Groep wordt ook Signs of Safety ingezet voor gezinnen met (jonge) kinderen. Eigen Kracht Conferenties zijn eventueel ook goed te combineren met Krachtwerk. De basismethodiek Krachtwerk stimuleert hulpverlener en cliënt aansluiting te zoeken bij het gehele cliëntsysteem. Krachtwerk vereist vaardigheid van de hulpverleners om te focussen op de krachten van een cliëntsysteem. De basistraining Krachtwerk bestaat uit een training van vier dagen.

Zelfregie versterkende elementen

Eigen kracht

Krachtwerk gaat uit van het feit dat cliënten het vermogen hebben te herstellen en legt de focus op hun krachten in plaats van problemen. De werkwetrelatie is essentieel en daarmee de attitude van de professional. Vanuit motiverende gespreksvoering wordt aangesloten bij de wensen en doelen van cliënten. Dat betekent dat er gekeken wordt vanuit een ontwikkelingsperspectief waarbij de focus ligt op positieve factoren. Het betekent eveneens dat er met ouders gewerkt wordt, ook als er mogelijk sprake is van huiselijk geweld. Ketenpartners vragen vaak een uitgebreide probleem-inventarisatie; het uitgangspunt van Krachtwerk legt de focus op herstel.

Motivatie

De ervaring leert: zoekt een professional naar wat een cliënt het allerliefst wil veranderen, dan is de cliënt gemotiveerd om daaraan te werken. De motivatie en aansluiting bij dat wat de cliënt zelf kan oppakken, maakt dat diegene meer zelfvertrouwen krijgt om ook aan andere zaken te gaan werken. Als iemand geconfronteerd wordt met schulden, verslaving en geweld, bespreekt de hulpverlener met de cliënt op welke wijze hij of zij denkt dat de problemen het beste opgelost kunnen worden. Wat ziet de cliënt als prioriteit

en wat kan de cliënt daar aan veranderen? Samen zoeken zij of het sociaal netwerk kan worden ingezet ter ondersteuning. Cliënten beschikken soms maar over een beperkt netwerk en niet iedereen uit een netwerk heeft positieve invloed op een cliënt. Wel zijn er dan soms voorbeeldfiguren uit het verleden waar een cliënt zich aan kan optrekken of kan de hulpverlener met de cliënt proberen een nieuw netwerk op te bouwen.

Zeggenschap

De cliënt is regisseur. Dat is een belangrijk principe van Krachtwerk. De methode gaat uit van de dialoog met de cliënt. Als de veiligheid van kinderen in het geding is, grijpt de professional in. Op dat moment voert de professional een monoloog met de cliënt. Dat kan tegen de zin in van de cliënt zijn. De reden van iedere stap die wordt gezet, moet uitgelegd worden. Niets gebeurt achter de rug van de cliënt om.

Simone Geutjes

“We leren maatschappelijk werkers te confronteren, maar in die confrontatie de cliënt niet kwijt te raken. Je moet ook directief kunnen zijn, maar wel op zo’n manier dat iemand zich serieus genomen voelt.”

Contacten

Krachtwerk gaat uit van burgerschap. Cliënten hebben zowel rechten als plichten. Cliënten worden serieus genomen en met respect behandeld, maar ook ter verantwoording geroepen als dat nodig is. Men kijkt naar iemand individueel, maar ook naar de persoon in relatie tot de eigen omgeving en de gemeenschap. De gemeenschap is een hulpbron. Sociaaleconomische factoren en in hoeverre een cliënt is verbonden met de samenleving waar de cliënt zich in beweegt bepalen mede zijn of haar kwaliteit van leven. De kwaliteit van leven en de levensbehoeften staan voorop.

Wat werkt?

Krachtwerk is een evidence-based methodiek uit de Verenigde Staten. In de Verenigde Staten werd Krachtwerk o.a. toegepast bij mensen met psychische problemen. De licentie van Krachtwerk ligt in Nederland bij prof. dr. J. Wolf van het UMC st Radboud in Nijmegen.

Krachtwerk wordt beschreven voor de Databank Effectieve Sociale Interventies van Movisie. Deze beschrijving zal afgerond zijn in de loop van 2014.

Contact

Simone Geutjes

Blijf Groep

s.geutjes@blijfgroep.nl

5 Motiverende gespreksvoering en de Cirkel van Gedragsverandering²

² Inventarisatie zelfregieverstevkende instrumenten en methoden, Movisie, 2012

In dit hoofdstuk geen praktijkvoorbeeld, maar een uiteenzetting van de theorie van motiverende gespreksvoering en de cirkel van gedragsverandering, gekoppeld aan situaties waarbij vermoedens zijn van partnergeweld. Door Nico van Oosten en Wendela Wentzel, Movisie

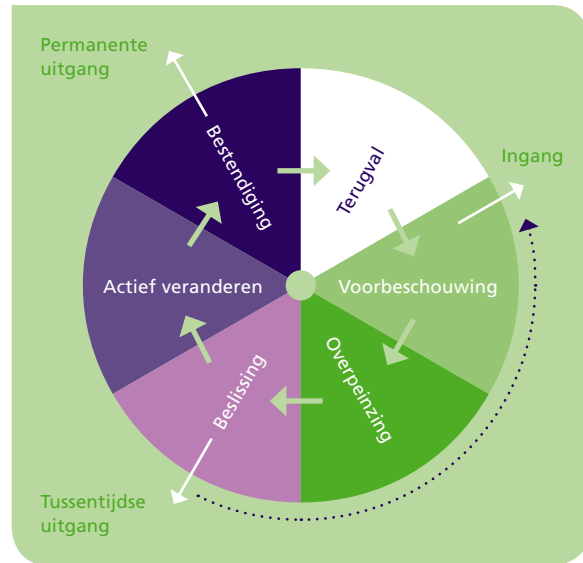
Motiverende gespreksvoering

Motiverende gespreksvoering is een methode om mensen te motiveren tot gedragsverandering. Cruciaal is dat eerst veel aandacht wordt besteed aan het verkennen en aanboren van de motivatie van mensen. Pas als die motivatie voldoende sterk is ontwikkeld, wordt er overgegaan tot de daadwerkelijke gedragsverandering.

Motiverende gespreksvoering is zelfregie versterkend omdat er wordt uitgegaan van de motivatie van mensen om te beslissen hoe hun leven eruit ziet. Er wordt gewerkt met de mogelijkheden van mensen en hun onderliggende drijfveren.

Cirkel van Gedragsverandering

De Cirkel van Gedragsverandering maakt inzichtelijk hoe veranderingsprocessen verlopen. Het veranderingsproces wordt in zes stappen weergegeven, waarbij de vierde stap pas de daadwerkelijke verandering is. De cirkel is gebaseerd op het veranderingsmodel van Prochaska en Diclemente (1982). Dit model is een van de pijlers van de methode 'Motiverende gespreksvoering'.

De Cirkel van Gedragsverandering

De professional stemt gesprekstechnieken af op de veranderingsfase van de cliënt. Doet de cliënt dat niet, dan roept dat weerstand op.

De cirkel van gedragsverandering is zelfregie versterkend omdat mensen zelf beslissen wat zij belangrijk vinden in het leven, hoe hun leven eruit ziet, wat de consequenties daarvan zijn en of er eventuele professionele ondersteuning nodig is. Een goede hulpverlener gaat ervan uit dat een cliënt die begeleid wordt ook altijd motivatie haalt uit de relaties met naasten: partner, kinderen, familieleden en vrienden.

Gesprekstechnieken gekoppeld aan veranderingsfasen

Strategieën en technieken gekoppeld aan gedragsveranderingsfasen		
Fasen	Benadering	Technieken
Voorbeschouwing	Uitnodigen Uitlokken	Open vragen stellen Actief en empathisch luisteren Herkenning bieden Samenvatten en ordenen (Toestemming vragen voor) doorvragen Positief her-etiketteren Discussie vermijden Weerstand verkennen Gemengde gevoelens benoemen en versterken Schaalvragen stellen
Overpeinzing	Informereren	Voorlichting geven De balans opmaken (beginnen met positieve kanten) Afwegingen voor veranderingen bespreken
Beslissing	Onderhandelen	Afwegingen voor acties bespreken Keuzemogelijkheden structureren 'Dat-vragen' stellen Schaalvragen stellen Cliënt beslissing helpen nemen
Actief veranderen	Ondersteunen	Feedback geven Cliënt stimuleren zichzelf te belonen Terugvalpreventie Aanmoedigen

Fasen	Benadering	Technieken
Bestendiging	Verandermanagement	Risico's bespreken Terugvalmomenten bespreken als leerervaringen
Terugval	Open-deurbeleid	Relativeer de terugval Geef mogelijkheden aan Toon betrokkenheid Bied vervolcontact aan Bel na om te horen hoe het gaat

1 Voorbeschouwing: het probleem is niet (goed) zichtbaar

De problematiek van partnergeweld kenmerkt zich door schuld en schaamte, omdat er een taboe op rust. Er zal daarom niet zomaar een 'klantvraag' naar boven komen. Het is de taak van professionals om deze problematiek op te sporen. Dat kunnen zij doen door standaard te vragen naar relatie en opvoeding, eenvoudigweg omdat deze vragen in het intakeformulier staan. Het kan ook zijn dat partnergeweld behoort tot de leefgebieden om in kaart te brengen:

- * omdat er in het leven van iemand iets speelt dat van invloed kan zijn op de relatie en opvoeding (bijvoorbeeld schulden of de recente geboorte van een kind);
- * omdat de hulpverlener of een ander vermoedens heeft, bijvoorbeeld op basis van de communicatie tussen gezinsleden of vage klachten.

Het is belangrijk deze legitimatie voor het aangaan van het gesprek uit te spreken tegen de cliënt, behalve

als dat de veiligheid van een of meer gezinsleden of anderen in gevaar kan brengen. Er kan toestemming gevraagd worden om vragen te stellen. Bijvoorbeeld: 'We bespreken uw situatie aan de hand van een overzicht van leefgebieden. Daarvoor vraag ik ook altijd naar relatie en opvoeding. Vindt u dat oké?' Als de vraag negatief wordt beantwoord, kan de hulpverlener aangeven dat hij er de volgende keer graag op terug wil komen.

Hierna volgen een aantal voorbeeldvragen die bedoeld zijn om een beeld te krijgen van het gezin of de relatie.

- * Wie wonen hier?
- * Hoeveel kinderen heeft u. En uw partner?
- * Wat vindt u belangrijk in de opvoeding?
- * Hoe gaan jullie met elkaar om? Wat mag wel en wat mag niet?
- * Wat zijn de regels voor straffen en belonen?

- * U heeft een relatie van dertien jaar.

Welke leuke dingen doen jullie samen?

- * Slaapt u samen?
- * Waar slapen de kinderen?
- * Zijn er in uw gezin weleens schokkende dingen gebeurd?

Deze vragen gaan van algemeen naar specifiek, en het zijn zowel open als gesloten vragen. De vragen zijn bedoeld om reacties uit te lokken. Het uitlokken moet leiden tot zelfmotiverende uitspraken. Dat kan gaan over herkenning van het probleem, bezorgdheid over het probleem en/of erkenning van de noodzaak tot verandering. Voor het uitlokken is een aantal gesprekstechnieken geschikt: open vragen stellen, reflectief luisteren, positief her-etiketteren en samenvatten.

Voorbeeld van reflecteren:

Het kost u veel energie...

U heeft het idee dat u er alles aan heeft gedaan...

U bent hier erg mee aan worstelen...

U heeft er helemaal genoeg van...

Voorbeeld van samenvatten:

Dus u zegt dat... Heb ik het zo goed begrepen?

Voorbeeld van positief her-etiketteren:

Zoals u hiermee omgaat, dat is een hele overwinning.

U bent een volhouder.

Het kostte moeite om de kinderen hier niet mee te belasten, maar het is toch gelukt.

Bespreekbaar maken

De volgende stap is het concretiseren en objectiveren van eventuele signalen. Om erachter te komen hoe ruzies uit de hand lopen en of er sprake is van geweld, kan bekeken worden hoe beide partners en/of (adolescente) kinderen met conflicten omgaan (Lawick en Reijmers, 2008). De professional kan bijvoorbeeld deze vraag stellen: 'De klachten die u heeft zien we ook bij mensen die vervelende ervaringen hebben op het gebied van relaties en seksualiteit. Mag ik u vragen of dit soms ook bij u speelt?'

Vervolgens kunnen deze concrete, meer toegespitste vragen worden gesteld:

- * Zijn er weleens ruzies naar aanleiding van spanningen?
- * Zijn er weleens ruzies naar aanleiding van meningsverschillen of behoeftverschillen?
- * Waarover gaat dat dan?
- * Hoe lost u de problemen samen op?
- * Loopt het weleens uit de hand?

Systeemgerichtheid en machtsverhoudingen

Om adequaat te kunnen signaleren en bespreekbaar te maken, is het nodig om de 'systemische bril' op te zetten. Dat geldt ook wanneer de cliënt alleen woont. Cruciaal is dat machtsverhoudingen worden meegenomen in de systeemgerichte benadering. Machtsverschillen hoeven niet erg te zijn, het misbruiken van zulke verschillen in een afhankelijkheidsrelatie is dat wel.

Systeemgericht werken betekent dat u kijkt vanuit en naar de onderlinge relaties, hun aard en betekenissen en communicatie. Daartoe is het nodig dat u met meer dan één iemand van het systeem gesprekken voert. Ook wanneer er niets aan hand lijkt te zijn (Leren over Leven, 1998).

Er zijn vaak meerdere gesprekken nodig om mogelijke spanningen of geweld naar boven te halen. Dat betekent dat professionals er niet één keer naar moeten vragen, maar herhaaldelijk. Bijvoorbeeld:

‘U geeft aan dat meningsverschillen niet altijd worden uitgepraat. Hoe zou u het vinden als ik hierover een keer spreek met uw vrouw/man?’

Het exploreren en bespreekbaar maken van relatie en opvoeding veroorzaakt een spanningsveld: wat is de inschatting van de veiligheid en wanneer is het nodig om specialistische kennis in te schakelen? Een professional kan mensen zelf vragen een inschatting te maken door een schaalvraag te stellen en een toelichting op het gegeven cijfer te vragen:

- * *Op een schaal van 1 tot 10, hoe veilig voelt u zich in uw relatie?*
- * *Op een schaal van 1 tot 10, hoe veilig zijn de kinderen?*

3 Handboek systeemtherapie. M. van Lawick en E Rijmers, 2008. ‘Het oplossen van relationele problemen vereist reflectie en dat kan alleen toegepast worden in veiligheid’, p 10.

Als er het vermoeden bestaat dat er fysiek en of seksueel geweld plaatsvindt,³ is het zaak eerst interventies in te zetten om het geweld te stoppen. Bijvoorbeeld de time out-methode, huisverbod of opvang/opname. Pas dan kan een (partner)gesprek plaatsvinden.

Hulp organiseren

U kunt het gezin of de partners aanbieden om de volgende keer iemand mee te nemen die veel van relaties en opvoeding afweet. Vraag toestemming: wilt u dat?

2 Overpeinzing en beslissingsfase: werken vanuit ambivalentie

Als blijkt dat er spanningen zijn en/of ruzies uit de hand lopen, is de volgende stap dit geweld te exploreren. In het geval van crisis staat veiligheid en medische rapportage voorop. Medewerkers van Steunpunten, vrouwenopvang, getrainde eerstelijns professionals kunnen dit soort gesprekken voeren. De aard, ernst en frequentie van het geweld komen aan de orde. De professional vraagt naar de gevolgen van het geweld bij de kinderen en bij de partners. De attitude van de professional is hierbij heel belangrijk: hij dient oordeelvrij te luisteren naar meerdere partijen en de verschillende perspectieven naast elkaar te laten bestaan

(meerzijdige partijdigheid). Het geweld boven tafel krijgen betekent ook: lef hebben om door te vragen, niet verhullend zijn in de vraagstelling. Het doorvragen moet betrekking hebben op alle aspecten van het geweld: psychologisch, fysiek en seksueel. Pas dan ontstaat er werkelijk zicht op de problemen. Voorbeelden van vragen die kunnen worden gesteld:

- * Mag ik u vragen hoe ruzies uit de hand lopen?
Als u of uw partner boos wordt en de zelfbeheersing verliest, wat moet ik mij daarbij dan voorstellen?
- * Indien er een vaag antwoord wordt gegeven, kunnen meer toegespitste vragen de zaak verhelderen, met als uitgangspunt: laten we eens een situatie als voorbeeld nemen.
- * Wat was de aanleiding dat het toen uit de hand liep?
Wat gebeurde er? Wie deed wat?
- * Hoe hard, wat zijn de gevolgen?
Hoe lang duurde het?
- * Waren de kinderen oog- of oorgetuige?
- * Heeft uw partner weleens iets gedaan tegen uw wil?
- * Heeft u weleens iets moeten doen tegen uw wil?

In de overpeinzingsfase is een aantal gesprekstechnieken geschikt: feedback van diagnostiek, confronteren en voorlichten. Feedback van diagnostiek houdt het volgende in: nadat de feiten zijn geconcretiseerd, spreekt de professional een reactie uit. Enkele voor-

beelden: in vergelijking tot wat zich voordoet bij andere cliënten vindt de professional dit heel ernstig; de professional vindt het geweld geen privékwestie; de professional vindt het niet acceptabel wat er gebeurt, etc. De professional confronteert de partner(s) met zijn/haar reactie en bevindingen.

Vervolgens kan er voorlichting gegeven worden over de cirkel van geweld (R. Wileman & B. Wileman, 1997) en de geweldsspiraal (Intieme oorlog, 2006). In het geval van kinderen die oor- of ooggetuige zijn, kan er gesproken worden over de schadelijkheid daarvan. Dit is een belangrijke stap in het bewustwordingsproces van de partners naar het (h)erkennen van het probleem.

In de beslissingsfase worden cliënten verschillende scenario's aangeboden. Mensen zullen altijd proberen zichzelf in balans te houden, en dat balanceren brengt ambivalente gevoelens met zich mee. Voor het motiveren van partners om te beslissen te stoppen met geweld, is het belangrijk dat er ook mag worden gepraat over de eventueel beleefde voordelen van geweld. In de onderstaande tabel staan voorbeelden van de balans: de voor- en nadelen van geweld en het stoppen van geweld. Gun mensen ook hun 'escape': nee, het valt wel mee, u heeft het niet goed begrepen, we zijn weer op de goede weg, hij/zij bedoelde het niet zo, etc. Ga daar echter niet in mee.

Voorbeelden van voor- en nadelen

Voordelen van geweld	Nadelen van geweld
Aandacht krijgen Bevestiging dat ik er ben Trots/voldoening dat ik hem kan laten ‘ontploffen’ Wraakgevoelens uiten Spanning ontladen Frustratie kwijtraken Machtsgevoel Controle	Gezondheidsklachten Niet goed voor de kinderen Schaamte Afhankelijkheid van partner Doorlopend op je hoede moeten zijn Onzekerheid, stress Spijt Schuldgevoel Verlies van mannelijkheid Angst voor intimiteit Meer jaloezie
Nadelen van stoppen	Voordelen van stoppen
Angst om hem/haar kwijt te raken Missen van spanning Verlies van gevoelens voor partner Je minder belangrijk voelen Geen alternatief weten Controleverlies	Gezondere relatie Veiligheid voor kinderen Minder schaamte en schuldgevoel Geen verborgen leven Meer zelfstandigheid Meer verantwoordelijkheid Meer onafhankelijkheid Meer vertrouwen en je openstellen voor intimiteit

Als een hulpverlener de ene partner spreekt, kan hij/zij aangeven ook graag het verhaal van de andere partner te willen horen. Bijvoorbeeld door te vragen: wanneer kan ik uw partner het beste benaderen? Ook kunt u voorstellen dat de ene partner de andere zelf gaat motiveren, zodat die de volgende keer bij het gesprek aanwezig is.

Ik kan u het beste samen leren dit geweld te stoppen, wilt u dat?

In de volgende fase maakt u de overgang naar time out, De Aanpak, systeemgerichte partnergesprekken of psychotherapie. Van daaruit is het mogelijk te werken vanuit de relationele dimensie, onderliggende loyaliteiten en intergerenationale overdracht⁴.

Contact

Nico van Oosten

Movisie

n.vanoosten@movisie.nl

Wendela Wentzel

Movisie

w.wentzel@movisie.nl

Meer informatie

De beschrijving van de methode 'Motiverende gespreksvoering' is te vinden in de databank Effectieve Sociale Interventies:
www.movisie.nl/effectieveinterventies

www.mimundo.nl

www.motivationalinterview.org

www.motivationalinterview.nl

Miller, W.R. & Rollnick, S. (2005).

Motiverende gespreksvoering.

Een methode om mensen voor te bereiden op verandering. Gorinchem: Uitgeverij Ekklesia.

Artikel over de Cirkel van Gedragsverandering als element in een geïntegreerd behandelaanbod voor psychiatrische stoornissen: www.ledd.nl (zoek op: gedragsverandering)

Prochaska, J.O., & DiClemente, C.C. (1982).

'Transtheoretical therapy: Toward a more integrative model of change', In: Psychotherapy: Theory, Research & Practice, (19) 3, pp. 276-288.

⁴ Op de website van het Verwey-Jonker Instituut staat een overzicht van hulp en ondersteuning na partnergeweld

6 Eigen Kracht-conferentie

Deelnemers hebben iets op te lossen met elkaar. De coördinator stelt de vraag: wilt u meedenken? Meer niet.

Dit praktijkvoorbeeld is tot stand gekomen op basis van gesprekken met Hilleke Crum, Regiomanager Eigen Kracht Centrale Noord-Holland, en Thea van Zwieten, Regiomanager Eigen Kracht Centrale Noord- en Zuid-Holland.

De Eigen Kracht-conferentie is zelfregieversterekend omdat families zelf voor veiligheid zorgen door oplossingen te zoeken voor problemen met zelf uitgekozen betrokkenen. De families zelf zijn leidend, de professionals zijn volgend.

Beschrijving

De Eigen Kracht-conferentie (EK-c) is een model waarbij iemand samen met naasten vanuit eigen regie een plan maakt. Een onafhankelijke Eigen Kracht-coördinator van de stichting Eigen Kracht Centrale heeft contact met de betrokkenen en regelt de praktische zaken voor de EK-c. De Eigen Kracht-coördinator heeft zelf geen doel voor ogen; het gaat om de activering en praktische ondersteuning bij een veranderingsproces dat de vragenstellers met naasten zelf vormgeven en uitvoeren. De EK-c's vinden plaats in heel Nederland en zijn er voor iedereen. Bij huiselijk geweldsituaties kan het gaan om alle vormen, zoals: psychisch, fysiek, eengerelateerd geweld, incest. Een vraag kan specifiek gericht zijn op huiselijk geweld ('Hoe bouw ik een leven op na geweld?'), maar soms komt informatie over een huiselijk geweldsituatie pas in de loop van de voorbereiding naar boven. Voor

Hilleke Crum en Thea van Zwieten

“Er was een situatie waarin een man niet een kort lontje had, nee hij had helemaal geen lontje. Het netwerk gaf aan dat er eigenlijk maar één familielid invloed op hem had. Wij vroegen aan het familielid: Klopt het dat hij bij boosheid alleen naar u luistert? Kunt u overweg met zo'n positie, wat heeft u nodig om die rol in te kunnen vullen?”

de veiligheid en mogelijke oplossingen is de diversiteit en balans in de kring van conferentiedeelnemers van belang, het is het beste om de kring zo groot mogelijk te maken. De familiedynamiek en onderlinge communicatie staan centraal, daarom is geen enkele EK-c hetzelfde.

Toepassing

Op eigen-kracht.nl staat een filmpje over Bibie. Zij werd verstoten door haar familie, omdat zij trouwde met een jongere man met een andere geloofsovertuiging. De Eigen Kracht-conferentie startte met de vraag om hulp omdat Bibie ongeneeslijk ziek werd. Het Bureau Jeugdzorg vroeg wat er met haar vijfjarige zoon ging gebeuren wanneer zij niet meer voor hem kon zorgen. Bibie wilde geen pleegzorg. Haar man kon ook niet voor hem zorgen, omdat hij illegaal in Nederland verbleef. Bibie gaf aan dat in hun relatie sprake was van huiselijk geweld.

Aanleiding

Bureau Jeugdzorg stelde Bibie voor om een Eigen Kracht-conferentie te houden. Bibie: 'Mijn vraag was: Als ik er straks niet meer ben, wat gebeurt er dan met mijn zoon?' De Eigen Kracht-coördinator bracht met haar in kaart wie belangrijk voor haar waren en nodigden hen vervolgens uit voor de conferentie.

In het gesprek met Bibie werd gevraagd welke Eigen Kracht-coördinator bij haar paste. De Eigen Kracht-coördinator komt voor een eerste gesprek bij iemand thuis, legt uit wat een Eigen Kracht-conferentie is en vraagt: 'Zou zo'n conferentie wat voor u zijn? Welke vraag zou u op de conferentie centraal willen stellen en wat voor plan zou u willen maken?' Bibie kreeg de vraag voorgelegd wie ze bij de EK-c aanwezig zou willen zien. Deze mensen werden uitgenodigd, ook zij werden allemaal bezocht. Aan de betrokkenen werd gevraagd welke informatiebehoefte zij hadden vanuit de professionals.

Mensen kunnen zelf goed aangeven wanneer het wel en niet veilig is. Hulpverleners krijgen vaak 'de bibbers' van huiselijk geweld: is de situatie veilig genoeg, welke veiligheidspalen moet ik allemaal aanbrengen? Terwijl het belang bij de mensen zelf ligt, het gaat ten slotte om hun eigen neef of zus. Het systeem kan onderdeel zijn van het probleem, maar ook van de oplossing. Bij Bibie was de vraag niet: ik ben verstoet door mijn familie, wat nu? Maar: wie kan helpen om een plan te maken voor haar zoon, voor jullie neefje?

De Eigen Kracht-conferentie

Tijdens de EK-c worden de vragen opgehangen. Op een bord staat de tekst: 'Respect voor elkaar, ook al ben je het niet met elkaar eens.' De bijeenkomst bestaat uit drie delen. In het eerste deel zijn de hulpverleners aanwezig, die vertellen hoe zij tegen de situatie aankijken. Dan verlaten de Eigen Kracht-coördinator en de hulpverleners de ruimte. De hoofdpersoon en naasten maken samen een plan. Tot slot presenteert de hoofdpersoon het plan aan de Eigen Kracht-coördinator en eventuele hulpverleners. Er worden afspraken gemaakt over de manier waarop het plan zal worden gemonitord.

Bibie: 'De Eigen Kracht-coördinator kwam terug, ze ging alle vragen na en vroeg: "Zijn jullie het er allemaal mee eens?" Een van de familieleden zei: "We zijn hier voor Bibi, we willen er voor haar zijn. We hebben afgesproken dat we na drie maanden, zonder hulpverleners, nagaan wat de plannen waren, hoe ver we zijn, en of het nog goed gaat.'

Na afloop van de conferentie

Bibie: 'Ik kreeg hulp van mijn familie en de relatie met mijn partner is verbeterd. En ik hoef mij niet meer druk te maken over hoe het verder gaat met mijn zoon. Het plan en de afspraken staan er, dat weet mijn partner ook. Hij moet ook zorgen dat hij zijn afspraken nakomt. Daarvoor waren wij alleen en kon het niemand iets schelen of hij zich aan zijn afspraken hield. Nu zit iedereen eromheen: hij moet zich wel aan het plan houden.'

Hilleke Crum en Thea van Zwieten

“We doen een stukje mee in het veranderingsproces van families, zo moet je het eigenlijk zien. Een Eigen Kracht-conferentie is geen einddoel.”

De Eigen Kracht-coördinator belt vier weken na de conferentie nog een keer op en vraagt hoe het gaat met de uitvoering van het plan. De kring bepaalt zelf het voortgangsmoment, waarop er wordt gekeken of het plan is uitgevoerd, of het werkt of niet.

Zelfregieversterkende elementen

Eigen kracht

De Eigen Kracht Centrale stelt dat families verstandig genoeg zijn om te weten wat zij willen en dat dit past bij de manier waarop zij met elkaar omgaan. De Eigen Kracht-coördinatoren zetten in op de verbinding tussen de deelnemers.

Motivatie

De deelnemers van de Eigen Kracht-conferentie hebben belang bij het vinden van een oplossing, anders komen zij niet. Bij huiselijk geweld gaat men uit van taboes, terwijl in de praktijk blijkt dat juist bij zware problematiek de urgentie en het belang meer gevoeld worden

en er over gevoelige onderwerpen heel expliciet wordt gesproken. De urgentie wordt ook extra gevoeld als er kinderen bij het geweld betrokken zijn. Vaak heeft de omgeving wel het vermoeden dat er iets speelt, maar wordt het moeilijk gevonden om dat ter sprake te brengen. Wat zijn de consequenties? En als de kinderen erbij zijn tijdens het gesprek, hoe gaat dat dan? Mensen vinden het dan vaak fijn wanneer aan hen gevraagd wordt om erover mee te denken.

Zeggenschap

De hoofdpersoon kan zelf aangeven welke Eigen Kracht-coördinator hij of zij wil. De Eigen Kracht-coördinatoren vertegenwoordigen ongeveer tachtig etnische achtergronden en dialecten. De regie van mensen is de kern, zodat zij zelf eigenaar blijven, niet alleen van het probleem maar ook van de oplossing.

Hilleke Crum en Thea van Zwieten

“Durf als hulpverleningsorganisatie of professionaal onderaannemer te zijn. Schrik er niet van dat de kring formuleert waar jij voor nodig bent, in plaats van andersom.”

Een Eigen Kracht-conferentie is niet mogelijk wanneer mensen er afwijzend tegenover staan. Soms is er veel druk van buitenaf. Dan organiseert de Eigen Kracht Centrale geen bijeenkomst. Een EK-c gaat ook niet

door als het niet lukt om de mensen op een veilige manier bij elkaar te brengen in de bijeenkomst. Bij een ondertoezichtstelling of betrokkenheid van openbaar gezag, wordt aan de betrokken professionals (bijvoorbeeld de gezinsvoogd, psychiater of reclasseringsambtenaar) gevraagd om de kaders/voorwaarden te stellen die zij nodig vinden om de situatie veilig/acceptabel te maken, nog voordat er een plan is. Dit voorkomt dat een familie/kring enthousiast een plan maakt dat vervolgens niet aan de voorwaarden voldoet. Wordt een plan niet geaccepteerd door de professional(s) en zijn de betrokkenen het daar niet mee eens dan kunnen zij, net als iedere burger, naar de rechter stappen.

Contacten

Het plan maken de deelnemers aan de EK-c zelf, dat heet ook wel samenredzaamheid. Men kent elkaar, de deelnemers spreken elkaar aan als iemand bijvoorbeeld 'wegduikt' en niets zegt. Ook degene die het geweld pleegt bepaalt zelf of hij of zij erbij wil zijn. Dan wordt uitgezocht of het veilig voor diegene en voor de anderen is om een stem te laten horen. De samenstelling van elke groep kan per persoon verschillen: elke burger is anders, heeft andere verbindingen. Soms gaat het om een grote familie, soms zijn er burens, collega's of oud-collega's bij. Kinderen kunnen ook deelnemen aan de conferentie, ongeacht hun leeftijd. Als kinderen mee willen doen, bepaalt de familie zelf wat er dan nodig is, wat of wie ervoor kan zorgen dat zij hun stem kunnen laten horen.

Hilleke Crum en Thea van Zwieten

“Kinderen zijn vaak opgelucht dat anderen hen gaan helpen en steunen. Ze zien dat er op een andere manier aan een oplossing wordt gewerkt. Bij dit thema zijn hulpverleners en families vaak huiverig voor het betrekken van kinderen bij het plan. Maar de conflicten 's avonds laat zijn veel erger voor kinderen dan dat zij zien dat mensen willen meedenken met het plan.”

Wat werkt?

Uit effectonderzoeken (zie Van Lieshout, Goorhuis & Verduin, 2012) blijkt dat burgers er door dit model in slagen om de regie en verantwoordelijkheid over hun eigen leven te nemen en te houden. Het merendeel van de vastgelegde afspraken wordt geheel of gedeeltelijk uitgevoerd. Volgens Van Lieshout, Goorhuis & Verduin blijkt uit buitenlands effectonderzoek en Nederlandse praktijkervaringen dat de ontwikkeling van plannen soms succesvoller verloopt dan de implementatie ervan. Wijnen-Lunenborg e.a. (2008, in: Crum, 2012) stellen echter dat gezinnen in huiselijk geweldsituaties plannen ook op langere termijn uitvoeren. Belangrijke factoren zijn volgens hen dat er geen inhoudelijke bemoeienis is van buitenstaanders, dat de kringen divers zijn samengesteld en dat de deelnemers zelf eigenaar zijn van hun plan, waardoor zij zeggenschap en regie ervaren.

Een Eigen Kracht-coördinator:

- * houdt zich niet bezig met de inhoud van de conferentie
- * kan op de handen blijven zitten
- * vertrouwt op het eigen oplossend vermogen van mensen.

Toekomst

In het voorstel voor de nieuwe Jeugdwet, dat in oktober 2013 werd aangenomen door de Tweede Kamer, is het plan opgenomen om families en hun netwerk het recht te geven eerst zelf een plan te maken. Dat geldt zowel wanneer er sprake is van een ondertoezichtstelling en een uithuisplaatsing als wanneer er sprake is van vrijwilligheid, bij zorgen over opvoeding en veiligheid van kinderen. Komt deze wet door de Eerste Kamer, dan hebben families vanaf 2015 het wettelijke recht om eerst zelf een plan te maken. Stichting Eigen Kracht Centrale pleit voor meer onderzoek naar de inzet van Eigen Kracht-conferenties bij specifieke vormen van geweld.

Contact

Hilleke Crum

Eigen Kracht Centrale Noord-Holland
hillekecrum@eigen-kracht.nl

Thea van Zwieten

Eigen Kracht Centrale Noord- en Zuid-Holland
theavzwieten@eigen-kracht.nl

Meer informatie

Contactgegevens Eigen Kracht Centrale:
www.eigen-kracht.nl, info@eigen-kracht.nl,
0800 – 33 77 835

Filmpjes: www.eigen-kracht.nl (zoek op: Bibie)

Flyers, folders: shop.eigen-kracht.nl

Crum, H. (2012). 'Huiselijk geweld samen geweldloos de baas. Herstel van verbindingen en (her)nemen van regie met een Eigen Kracht-conferentie'. In: Tijdschrift voor Herstelrecht (2, p.49-59).

Lieshout, H. van, Goorhuis, M., & Verduin, M. (2012). Methodebeschrijving Eigen Kracht-conferentie. Utrecht: Movisie. Zie: www.movisie.nl/esi (zoek op: ek-c)

7 Lotgenotengroep 'Van geluk tot geweld... en andersom'

“De kracht van een bijeenkomst is dat er geen veroordeling plaatsvindt.”

Dit praktijkvoorbeeld is tot stand gekomen op basis van gesprekken met Mirjam van Heugten, consulent bij Moviera en ontwikkelaar/trainer van 'Van geluk tot geweld... en andersom'

'Van geluk tot geweld... en andersom' zorgt voor empowerment van vrouwen in een gewelddadige relatie, zorgt voor (lotgenoten)contact, en stimuleert de vaardigheden van vrouwen om de veiligheid voor zichzelf en hun kinderen te vergroten en/of het geweld te stoppen.

Beschrijving

'Van geluk tot geweld... en andersom' is lotgenoten-contact. Er worden twaalf bijeenkomsten georganiseerd voor vrouwen die te maken hebben (gehad) met huiselijk geweld. Het uitgangspunt is: vanuit vraagstelling in gesprek komen met vrouwen en ervaringen delen. Zo'n vraag kan bijvoorbeeld zijn: welke geweldservaring wil je delen en wat zijn de gevolgen daarvan? Hoe voorkom je dat je weer terechtkomt in een geweldssituatie? Wat is de last die je hebt van je relatie of relaties en hoe doorbreek je het? Het doel is vrouwen empoweren.

Vrouwen leren ook om voor zichzelf doelen te stellen en zichzelf te belonen. De bijeenkomsten bestaan uit a) een cursus met specifieke thema's en b) lotgenotencontact, dat wil zeggen een combinatie van psycho-educatie én

uitwisseling van lotgenoten. Tijdens de psycho-educatie kunnen deelnemers hun verhaal en ervaringen delen. De thema's zijn: zelfvertrouwen, intuïtie, seksualiteit, de spiraal van geweld, het eigen netwerk, steun, toekomst, intergenerationeel geweld, kinderen. Mirjam van Heugten heeft 'Van geluk tot geweld... en andersom' samen met maatschappelijk werker Danielle de Vries van de voormalige welzijnsinstelling Portes in Utrecht ontwikkeld. De training wordt altijd door duo-trainers gegeven: iemand van het Steunpunt Huiselijk Geweld en een maatschappelijk werker. Maatschappelijk werkers volgen eerst de cursus train-de-trainer.

De groep is specifiek voor vrouwen, hoewel er wel wordt gewerkt vanuit de systeemgerichte visie. De trainers brengen in beeld of de (ex-)man en vrouw op de een of andere manier samen in gesprek zijn. In twee bijeenkomsten staan kinderen centraal. Enerzijds wordt er gesproken over de geschiedenis: waar kom je vandaan, hoe was het voor jou als kind en hoe was het voor jou als er thuis geweld plaatsvond? Anderzijds staan hun eigen kinderen centraal: hoe houd je de kinderen buiten geweldssituaties? Bij psycho-educatie horen vrouwen de gevolgen voor kinderen als zij getuige zijn van geweld thuis. De meeste vrouwen beseffen dit al, maar in de praktijk stoppen ze het weg.

Toepassing

De methodiek wordt gebruikt in de stad Utrecht. Het begon ooit in de wijk Overvecht en Ondiep. De werving voor 'Van geluk tot geweld... en andersom' is wijkgericht ingestoken bij huisartsen, maatschappelijk werkers en bibliotheken. Later is de werving uitgebreid

Mirjam van Heugten

“Vrouwen herkennen zich in de theorie en gaan dan hun verhalen, hun ervaringen delen. Hun reactie is vaak: jeetje, ik ben dus echt niet de enige! Ze stellen ook vragen aan elkaar. Een half woord is vaak al genoeg en er wordt niet veroordeeld – daarin zit de kracht van zo’n groep. De deelnemers hebben dezelfde ervaring met reacties van de buitenwereld: ‘Als mij dat zou overkomen dan... zou ik dit of dat doen.’ Daardoor zitten vrouwen in een enorm isolement en doen ze hun mond het liefst niet open. Dat veroordelen gebeurt hier niet.”

naar andere wijken, omdat daar de vraag vandaan kwam. Nu is het een stedelijk aanbod. Vrouwen melden zich vooral via de huisartsen, GGZ en maatschappelijk werkers, zoals Altrecht.

De benadering van geweld vanuit Moviera is dat slachtofferchap en ouderschap door elkaar lopen en dat mannen niet als boeman worden neergezet of dat hij moet veranderen. In ‘Van geluk tot geweld... en andersom’ wordt deze benaderingswijze in de praktijk gebracht door aan vrouwen te vragen wat zij zelf kunnen doen om uit het geweld te stappen of te voorkomen dat zij opnieuw in geweldsituaties belanden. Dat geeft spanning, want een agressieve ex-partner heeft nu te maken met een vrouw die grenzen stelt en zegt: je gaat hier wachten, ik wil niet dat je naar binnen komt. Vrouwen zijn dan bang, omdat

hij boos of gewelddadig kan worden. In de groep worden bij zo’n casus de mogelijkheden besproken om iemand te bellen of ervoor zorgen dat iemand op dat moment bij de vrouw is. Vrouwen die een ex-partner willen loslaten zijn ook bang voor de gevolgen. We bespreken dan dat het om haar angsten gaat en soms hoeven die angsten niet altijd reëel te zijn. In de groep worden ook de gevoelens van mannen aan de orde gesteld. Er komen uitspraken als: ‘Wat moet deze man bang zijn, hij raakt jou kwijt en heeft geen baan, terwijl jij wel doorgaat.’ Dat zijn eye-openers voor vrouwen. Vrouwen voelen zich het meest slachtoffer, terwijl de man die geweld gebruikt in hun ogen flierefluitend verder leeft. Dan wordt er in de groep gezegd: ‘Nee, dat is niet zo, hij is afhankelijk van jou omdat hij doodsbang is dat jij hem in de steek laat, of dat hij zijn macht over jou verliest. Hij uit het alleen niet in angst, maar in woede.’ De vrouwen leren anders te kijken naar het gedrag van de man. Het is een ander verhaal als de ex-partner psychiatrisch, verslaafd of onvoorspelbaar is. De ervaring leert dat vrouwen die onveilige situatie zelf goed inschatten.

Omdat de vrouwen bij deze methodiek in veiligheid ervaringen delen, horen de trainers ook zaken waarvoor professionals in actie zouden moeten komen, bijvoorbeeld (escalerend) geweld waar kinderen bij zijn. Dan ontstaat er een spanningsveld tussen zeggenschap en zelfregie. De grens in ‘Van geluk tot geweld... en andersom’ wordt bereikt als kinderen getuige zijn of zelfs direct slachtoffer, en het wordt allemaal nog urgenter als kinderen veelvuldig getuige of slachtoffer zijn van geweld, of wanneer vrouwen keer op keer slachtoffer worden. Dan is het aan de trainer om aan te geven: ‘Ik snap dat je heel ver gaat

om die relatie te redden, dat je eindeloos bezig bent om een reddingsoperatie uit te voeren, maar op een gegeven moment houdt het op. Dan is de veiligheid in het geding’.

Mirjam van Heugten

“Vrouwen lopen soms erg op hun tenen, want ze denken dat hun partner het zus en zo wil. Dan zeggen wij: 'Wat wil jij dan?' Vrouwen moeten leren zichzelf weer de vraag te stellen: wat wil ik? Veel vrouwen zeggen dan: 'Ik wil rust en dan ben ik tevreden.' Dat is niet voldoende, zeggen wij. Wij leggen hen de vraag voor: 'Wat wil jij echt en wat maakt jouw leven leuk?’”

Wat draagt ‘Van geluk tot geweld... en andersom’ bij aan de aanpak van huiselijk geweld?

De methodiek is gericht op het stoppen van geweld, maar ook voor opvang en zorg/herstel na geweld. In de themabijeenkomst Toekomst worden de signalen van geweld behandeld. Vrouwen krijgen inzicht in de eerste signalen van geweld en wat ze daar in de toekomst mee kunnen doen. Vaak zijn de vrouwen zich bewust van deze signalen, maar geven ze aan dat ze die hebben genegeerd. De methode werkt daarom ook preventief (voorkómen van herhaald slachtofferschap). Omdat ‘Van geluk tot geweld... en andersom’ herstellend werkt, is het zeer geschikt voor vrouwen die klachten hebben overgehouden van geweld in het verleden, een erg laag zelfbeeld hebben of de deur niet uitkomen. Het kan ook

gaan om steeds terugkerende patronen of tegenslagen in het leven: steeds de ‘foute mensen’ opzoeken, geen grenzen kunnen stellen, een baan verliezen, stoppen met een studie en die weer willen oppakken.

Zelfregieversterkende elementen

Eigen kracht

De eigen kracht wordt versterkt door met elkaar in gesprek te gaan over de vraag: wat kun je in jouw situatie zelf doen aan het geweld? Hierdoor kun je je krachtig voelen. Dat gevoel van kracht kun je ook krijgen als je de dynamiek van geweld leert begrijpen, als je inziet wat het eigen aandeel in het geweld is zonder jezelf schuldig te voelen. Vrouwen denken vaak dat het hen allemaal overkomt en dat ze machteloos staan. In de cursus leren en oefenen ze dat het niet zo is. Ze leren naar hun eigen aandeel kijken en ze leren dat je daar iets aan kunt doen. Daardoor voelen ze zich minder machteloos. Eigen kracht wordt ook versterkt door het oefenen in het dagelijks leven. De opgedane vaardigheden passen de vrouwen in hun leven toe; dan gaat het bijvoorbeeld om het aangeven van grenzen of het beschermen van de eigen veiligheid. De vrouwen leren emoties in de groep te delen, in plaats van ze te uiten richting hun partner. Op die manier lukt het hen om zakelijk te blijven naar hun (ex-)partner, zeker wanneer het gaat om een ex-partner. Dit vergroot de veiligheid en verkleint de kans dat er een escalatie volgt. Ook leren vrouwen weer positiever naar zichzelf te kijken, waardoor ze meer zelfvertrouwen krijgen en toekomstgericht gaan denken. Dit gebeurt bijvoorbeeld door de inzet van het kwaliteitenspel.

Mirjam van Heugten

“We doen oefeningen met de vrouwen, zoals 'ik was... ik ben... ik wil zijn...' 'Ik wil zijn' is vaak hetzelfde als hoe de vrouwen in het verleden waren. Als vrouwen kwaliteitskaarten laten invullen door iemand die ze vertrouwen, bijvoorbeeld hun moeder of een vriendin, zijn ze vaak erg verbaasd. Vindt zij echt dat ik die kwaliteit heb?”

Motivatie

Vrouwen zijn gemotiveerd als ze beginnen. De kern-groep bestaat uit acht à negen vrouwen. Het lotgenotencontact geeft vrouwen herkenning en haalt ze uit hun isolement. Vrouwen weten vaak dat hun situatie niet klopt, maar door het lotgenotencontact ervaren ze het ook. Moviera faciliteert hoop. Er komt veel in beweging. Er kan gehuild en gelachen worden. Hier krijgen ze erkenning, niets is hier stom. Vrouwen proberen zelf de cirkel van geweld te doorbreken. Beweging en motivatie zijn hetzelfde. Een voorbeeld: toegeven dat ze contact hebben met hun ex, dat durven ze vaak niet te vertellen aan die ene hulpverlener of aan hun omgeving. Maar in de groep durven ze het wel te vertellen en zijn ze niet bang dat ze op hun kop krijgen of stom worden gevonden.

Zeggenschap

Vrouwen leren weer regie over henzelf en hun leven te nemen. Het gaat vooral om zeggenschap naar de partner en zeggenschap naar de buitenwereld. Omdat vrouwen heel vaak geleerd hebben aan een ander te denken of vanuit het perspectief van de ander te kijken, is het belangrijk dat ze deze vragen leren te beantwoorden: Wat wil ik? Hoe wil ik dat mijn huis eruitziet? Hoe wil ik dat de toekomst eruitziet, welke contacten wil ik wel en welke niet? Veel vrouwen denken dat geweld hen overkomt, dat het aan de ander ligt. Maar volg je dat denkpatroon, dan geef je de regie weg. Het moet niet zo zijn, dat de reacties van de buitenwereld de keuzes in je leven bepalen.

Mirjam van Heugten

“Al na twee weken vertellen vrouwen hoe ze hebben geoefend met grenzen stellen. Bijvoorbeeld de man uitleggen dat het anders moet: 'Ik wil een goede vader voor mijn kinderen. Kunnen we afspraken maken?' Vorige week nog zei een vrouw: 'Ik heb hem bij de deur laten staan en gezegd: Vertel maar, ik luister wel naar wat je te zeggen hebt.' Of ze zeggen 'nee' wanneer de man wil binnenkomen. Dat is natuurlijk een gigantische stap in de ontwikkeling van een vrouw.”

Contacten

Veel vrouwen zijn hun contacten kwijt. De methodiek ‘Van geluk tot geweld... en andersom’ draagt bij aan het ontstaan van nieuwe contacten. In de cursus bespreken vrouwen deze kwesties: welke contacten wil ik terug en van welke contacten ben ik blij dat ik ze kwijt ben? Er wordt stilgestaan bij het verliezen van contacten, het gekwetst worden in contacten en de veiligheid en onveiligheid van contacten voor de vrouwen. Ze delen hun verhalen en ervaringen. Ook is er een themabijeenkomst over ‘Steun’ waarin ook geoefend wordt, juist omdat het vragen van hulp en steun voor hen lastig is. In iedere groep ontstaan een of meerdere koppels die elkaar steunen buiten de bijeenkomsten om. Ze bellen elkaar, doen bij elkaar hun verhaal als ze daar behoefte aan hebben of als ze te kampen hebben met vragen of twijfels.

Wat werkt?

De trainers zien de vrouwen groeien. Ze zorgen beter voor zichzelf en zien er verzorgder uit, ze willen hun leven weer leuker maken en regelen hun (dagelijkse) zaken goed. Ze komen beter voor zichzelf op. Ze staan sterker in hun relatie, hun positie is sterker. Ze weten beter wat ze wel en niet willen. De methodiek is geëvalueerd met de deelnemers en de trainers.

Contact

Mirjam van Heugten

Moviera

m.vanheugten@moviera.nl

Mirjam van Heugten

“Onlangs waren twee vrouwen enorm gekwetst door goede vriendinnen. Dan gaan we met elkaar in gesprek: Wat raakt je en waarom? Hoe zet je mensen in die veilig voor je zijn? In een bijeenkomst maken we een tekening waarop te zien is welke mensen er tot de directe omgeving behoren, wie er zijn afgevallen en wie er bij zijn gekomen. Maar ook wie ze in de cirkel willen hebben, en wie eruit moet.”

Lessons Learned

De praktijkvoorbeelden laten zien dat zelf-regie versterkend werken in relatie tot huiselijk geweld mogelijk is.

De praktijkvoorbeelden laten zien dat:

- * ze overeenkomstige aspecten bevatten, zoals een netwerkberaad en het opstellen van een eigen (veiligheid) plan (Signs of Safety en de Eigen Kracht-conferentie).
- * ze aanvullend op elkaar kunnen worden toegepast, zoals de Time Out! App binnen Signs of Safety of de Eigen Kracht-conferentie binnen Krachtwerk.
- * ze in verschillende fasen in de hulpverlening bruikbaar zijn. Zo kan motiverende gespreksvoering helpen om geweld in de relatie op te sporen. En zo werkt de Time Out! App preventief, om (escalatie van) geweld te stoppen nog voor het plaatsvindt. 'Van geluk tot geweld... en andersom' levert een bijdrage aan het voorkómen van herhaald slachtofferschap
- * ze verschillen in orde van grootte. Zo zijn Signs of Safety, Motiverende gespreksvoering en Krachtwerk vooral te duiden als kader (benaderingswijze/interactietechniek) waarin de attitude van de professional het verschil maakt. Instrumenten als de Time Out! App en lotgenotengroep kunnen daarin worden ingepast.

Effecten van zelfregie

Sommige kenmerken van huiselijk geweld kunnen op gespannen voet staan met zelfregie. Het netwerk van mensen zelf kan bijvoorbeeld een bron van onveiligheid zijn. Mechanismen van schuld en schaamte en reacties van

de buitenwereld kunnen ervoor zorgen dat geweldservaringen niet in de openbaarheid komen. En hoe werkt zelfregie ten opzichte van systeemgericht werken? Veelal ligt de focus op het empoweren van slachtoffers. De praktijkvoorbeelden leren dat deze spanningsvelden juist de uitgangspunten zijn waarmee professionals en cliënten werken. In Krachtwerk komen systeemgericht werken en Motiverende gespreksvoering samen. Signs of Safety en de Eigen Kracht-conferentie zetten in op duurzame veiligheid doordat gezinnen en hun netwerk zelf komen met voorstellen voor veiligheid. En waar mensen die deel uitmaken van het netwerk eerst vermoedens hadden waren niet over durft te spreken, worden zij nu uitgenodigd om mee te denken. De contactpersonen voor de Time Out! App zijn zelf gekozen vertrouwenspersonen. Het netwerk wordt daarmee deels verantwoordelijk en het isolement wordt doorbroken. Een positief gevolg van zelfregieversterkend werken is dat er een verschuiving plaatsvindt in de verhouding tussen professional en cliënt. De kennis die professionals hebben over problemen is gelijkwaardig aan de kennis van cliënten over hun problemen. Er ontstaat ruimte om de kennis van beide partijen een plek te geven, wat het veranderingsproces bevordert in plaats van stagneert. Ook in de context van huiselijk geweld blijkt dit te werken, mede omdat gezinnen zelf meer eigenaar worden. Een ervaringsdeskundige in dienst nemen is een bekroning van deze omkering in denken.

Perspectieven

Er is een aantal perspectieven te schetsen:

- * Juist bij geweld zal het systeem onderdeel moeten uit-

maken van de oplossing voor meer veiligheid. Veilig loslaten door professionals heeft meer kans als gezinnen zelf de oplossingen hebben aangedragen, met de professionele kaders op de achtergrond. De positieve focus werkt meer motiverend dan wanneer men zich concentreert op wat niet goed gaat;

- * Systeemgericht werken betekent niet dat alle partijen altijd betrokken moeten zijn. Lotgenotencontact en Krachtwerk werkt men vanuit een systeemgerichte visie, maar richt zich op slachtoffers. Dat wil zeggen dat als men eenzijdig slachtoffers dan wel plegers ondersteunt en empowert, dit moet worden afgewogen in de cirkel van geweld (Wanneer wel oefenen met voor jezelf opkomen. Wanneer is dit onverantwoord?). En oefenen met vaardigheden om in te spelen op de reacties van de partner op het eigen veranderde gedrag;
- * In het geval van kinderen zijn professionals kaderstellend, en op allerlei visuele manieren wordt getracht kinderen 'erbij' te halen. In de systeemgerichte visie is positie en verantwoordelijkheid voor kinderen onderdeel van de aanpak;
- * De in veel gevallen ongevraagde bemoeienis van buitenaf, ofwel (ver)oordelen, wordt omgebogen naar meedenken, stimuleren en activeren van mogelijkheden. Samen met de sociale omgeving kunnen maatregelen worden genomen om de veiligheid ook op langere termijn te waarborgen. Niet alleen doordat er 'ogen in het zeil' zijn, maar ook doordat het sociaal isolement doorbroken is en er vormen van contact, betrokkenheid en steun zijn ontwikkeld;
- * Wie ervaringskennis heeft, leert inzien dat de professionaliteit van een hulpverlener soms tussen de cliënt en zijn eigen reflectie in kan staan. Spiegelen aan ie-

mand met gelijksoortige ervaringen maakt de weg vrij om eigen kracht te hervinden en eigenaar te worden van de eigen situatie. Zo'n fundamentele verandering in het perspectief en het denken van slachtoffers van geweld is waardevol bij herstel en 'nazorg';

- * Het stoppen van geweld is niet per definitie een voorwaarde om zelfregieversterkend te kunnen werken. Slechts een aantal methodes stelt dat als voorwaarde. De Time Out! App is een mooi voorbeeld van hoe zelfregie onderdeel kan zijn van het stoppen van geweld.
- * Behalve Krachtwerk zijn deze praktijkvoorbeelden niet direct gericht op maatschappelijke participatie. Toch helpen deze aanpakken bij het opbouwen van wat nodig is voor mensen om op allerlei vlakken te participeren: eigen kracht, zeggenschap, motivatie, contacten. Ervaringsdeskundigen van huiselijk geweld geven aan dat zij het deelnemen aan maatschappelijke verbanden en netwerken zien als onderdeel van hun herstel. Herstel begint al tijdens een hulpverleningstraject, niet pas wanneer dat al is afgesloten.

Genderneutraal

We leven in een tijd waarin zich een belangrijke sociale verschuiving voordoet: van een patriarchale invalshoek van huiselijk geweld naar de dynamiek tussen man en vrouw. Systeemgericht- en zelfregieversterkend werken is daarom bij uitstek een werkwijze die nodig is bij huiselijk geweld. Veelal is er angst bij de professional om met meerdere betrokkenen in gesprek te gaan (seksespecifieke hulpverlening, van Oosten et al., 2009). Dat is de reden voor het opnemen van Motiverende gespreksvoering en de cirkel van gedragsverandering in deze publicatie. Dat beantwoordt de vraag hoe een professional zo min

mogelijk weerstand oproept door aan te sluiten bij de (verschillende) fasen van motivatie waarin de partners zich bevinden.

Ook wanneer de dynamiek tussen man en vrouw centraal wordt gesteld zou men oog moeten houden voor stereotiepe opvattingen, rolpatronen en machtsverhoudingen. Het gender-element blijft in Signs of Safety en de Eigen Kracht-conferentie echter wat onderbelicht. Om het patroon van herhaald slachtoffer- en plegerschap te doorbreken is het van belang hier oog voor te hebben, en deze onderliggende factoren voor geweld in de methoden in te bedden.

Van een kleine groep plegers is bekend dat zij zich schuldig maken aan 'intieme terreur', waarbij relatietherapie nauwelijks kans van slagen heeft. Zelfregieversterkend werken is hoopgevend, maar het roept ook de vraag op of er wel voldoende aandacht bestaat voor situaties waarin de samenwerking niet (langer) mogelijk is.

Visie op duurzame veiligheid

Om te komen tot meer duurzame veiligheid in huiselijkgeweldsituaties moeten we zorgen dat de normstelling, de motivatie en de bescherming niet (alleen) van hulpverleners komt.

Krachtwerk en Motiverende gespreksvoering helpen om samen met een slachtoffer te kijken naar de problemen die hij of zij zelf ervaart. Uitgangspunt is dus niet de norm van de hulpverlener, maar de ervaring van de cliënt. Daarbij zorgt de hulpverlener dat andere betrokkenen in

het gesprek in beeld komen. Daarin werkt de professional kaderstellend. Een nog groter effect kan worden bereikt door ook het sociale netwerk rond het betrokken gezin, de familie of het huishouden te betrekken.

In meerdere interviews kwam naar voren dat hulpverleners het enorm waardevol vonden dat de hele organisatie een zelfregieversterkende benaderingswijze toepaste. Soms werkte die benadering zelfs nog door bij ketenpartners, die vanuit politie en justitie bij casussen betrokken werden. Zelfregie is dus een gedeelde werkwijze die de samenwerking bevordert.

Het veiligheidsdomein wordt geplaagd door de verwachting, zelfs de eis, dat er veiligheid is. Die veiligheid kan – zeker wanneer we kijken naar huiselijk geweld achter de voordeur – nooit alleen worden geboden door professionals.

Bijlage: aanvullende zelfregieversterkende instrumenten

De zelfredzaamheid-Matrix

De Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM) is een instrument waarmee de mate van zelfredzaamheid van cliënten eenvoudig en volledig kan worden beoordeeld. De ZRM concretiseert zelfredzaamheid op de volgende leefgebieden: inkomen, dagbesteding, huisvesting, gezinsrelaties, geestelijke gezondheidszorg, fysieke gezondheid, verslaving, vaardigheden bij activiteiten in het dagelijks leven (ADL), sociaal netwerk, maatschappelijke participatie en justitie. Per leefgebied is aangegeven welke feitelijke omstandigheden bij welk niveau van zelfredzaamheid horen.

www.ggd.amsterdam.nl

De Aanpak

De methode De Aanpak is bedoeld om het geweld in de partnerrelatie te stoppen, de verwerking op gang te brengen en te bevorderen dat beide ouders actief participeren in de opvoeding en zorg voor hun kinderen. Veiligheid staat hierbij voorop. Het handboek De aanpak. Systeemgerichte hulp bij geweld in relaties is geschreven door Ron van Outsem, met medewerking van Nico van Oosten. Het handboek is verkrijgbaar via www.movisie.nl en www.huiselijkgeweld.nl

Geweldloos verzet

Het doel van geweldloos verzet is dat ouders, met de hulp van hulpverleners, supporters uit het eigen netwerk en andere betrokkenen (bijvoorbeeld leraren) een einde maken aan het gewelddadige of anderszins

destructieve gedag van hun kind zonder dat dit tot escalatie leidt. De ouders zetten een aantal samenhangende stappen, zoals openheid naar buiten toe en het kind laten weten dat het gedrag niet langer wordt geaccepteerd. De methode is ontwikkeld door prof. Haim Omer, universiteit van Tel Aviv, Israël, en naar Nederland gehaald door het Lorentzhuis, Centrum voor Systeemtherapie, Opleiding en Consultatie.

www.movisie.nl

Genoeg van geweld

Een website en online hulpverleningsprogramma voor kleine groepen mannelijke plegers. Dit programma is gebaseerd op Agressie de Baas en ontwikkeld door Riagg Rijnmond en Movisie. Het programma is op kleine schaal getest en daarna gestopt, vanwege te veel drop out. De website is nog wel actief en er komen via het contactformulier maandelijks hulpvragen van mannen en vrouwen (partners) binnen. In Noord-Holland is onlangs de website 'Veilig Samen' ontwikkeld, waarop delen van Genoeg van Geweld in zijn overgenomen.

Draaglast/draagkracht analyse

Praktijkvoorbeeld: de draaglast/draagkracht analyse is onderdeel van de intake bij Fier Fryslan. Het model van de draagkracht/draaglast analyse maakt inzichtelijk waardoor een situatie iemand te veel kan worden. Wanneer de draaglast groter wordt dan de draagkracht, ontstaan er problemen. De weegschaal slaat

door naar één kant. Dit kan gebeuren doordat er in iemands leven in korte tijd veel gebeurt, of doordat iemand het heel druk heeft. Dan wordt de draaglast groter (zwaarder). Maar het kan ook zijn dat iemand moe of ziek is, waardoor zijn of haar draagkracht vermindert. Het gevolg is, dat de eisen die aan iemand worden gesteld, groter zijn dan wat hij/ zij aankan of denkt aan te kunnen.

www.fierfryslan.nl

Bakker, I., Bakker, K., Dijke, A. van & Terpstra, L. (1998). O&O in perspectief. Utrecht: NIZW.

Oplossingsgerichte therapie

Oplossingsgerichte therapie is een vorm van hulpverlening die gericht is op het benutten van de sterke kanten en hulpbronnen van de cliënt. Samen met de hulpverlener onderzoekt de cliënt welke vaardigheden hij al in huis heeft om zijn problemen aan te pakken (Bartelink, C. Wat werkt: Oplossingsgerichte therapie? Utrecht: Nji).

www.nji.nl

Quez

Quez is een praktisch instrument bedoeld voor professionals die (meer) willen werken vanuit de eigen regie van mensen in kwetsbare situaties. Ook vrijwilligers kunnen er gebruik van maken. De tool bestaat uit twee reeksen van vragen:

- * Vragen voor het gesprek met cliënten, bedoeld om de zelfregie te stimuleren;
- * Reflectievragen voor casuïstiekbespreking of interview met collega's

quez.movisie.nl of www.movisie.nl

Praktijkvoorbeeld VERVE – Veiligheid En Regie Voor Elk in Overijssel

VERVE is vanaf 2011 ontwikkeld als een meerjarig, gezamenlijk project van het Bureau Jeugdzorg Overijssel, de Raad voor de Kinderbescherming, de William Schrikker Groep (WSG) en de Eigen Kracht Centrale. In VERVE ligt de regie voor de oplossing van opvoedings- en veiligheidsvraagstukken in beginsel bij de cliënt, het gezin en het netwerk. Professionals moeten hen in staat stellen om zelf te beslissen hoe ze hun problemen willen oplossen en hen daarbij ondersteunen. Daardoor accepteren cliënten eerder vrijwillige hulp en worden kinderbeschermingsmaatregelen zoveel mogelijk voorkomen of beperkt in duur. Wanneer de veiligheid van het kind niet voldoende is gewaarborgd in het plan van de cliënt en het netwerk, grijpt de professional in.

www.nji.nl

Movisie is het landelijke kennisinstituut en adviesbureau voor toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, sociale zorg en sociale veiligheid. Onze activiteiten zijn georganiseerd in vier actuele programma's: effectiviteit en vakmanschap, participatie en actief burgerschap, huiselijk en seksueel geweld en sociale zorg. Onze ambitie is het realiseren van een krachtige samenleving waarin burgers zoveel mogelijk zelfredzaam kunnen zijn.

De inzet van zelfregie in de aanpak van huiselijk geweld is niet nieuw. Dat gebeurde al in de jaren zeventig als burgerinitiatief vanuit de vrouwenbeweging. Ook toen werd ingezet op eigen kracht, zeggenschap en eigenaarschap. In de professionaliseringsslag in de jaren tachtig en negentig is iets van deze visie verloren gegaan. Daarom is het nu voor professionals soms een uitdaging om hulp te verlenen vanuit de principes van zelfregie.

De vraag die centraal staat in deze brochure: hoe draagt zelfregie bij aan duurzame veiligheid achter de voordeur? Praktijkvoorbeelden uit het hele land laten zien hoe zelfregie nu wordt ingezet in situaties van huiselijk geweld. Professionals die met deze methoden werken laten daarin zien dat een kader waarin veiligheid leidend is niet hoeft te betekenen dat cliënten buitenspel staan. De kans op duurzame oplossingen wordt juist groter als van betrokkenen een actieve bijdrage gevraagd wordt.